

Treball de final de grau

**Autisme d'alt funcionament:
Assetjament escolar i relacions conflictives a les escoles ordinàries**

Estudiant:

Sílvia Torras Espinosa

Tutor:

Xavier Carbonell Sánchez

Curs:

2019-2020

Maig 2020

Títol: Autisme d'alt funcionament: Assetjament escolar i relacions conflictives a les escoles ordinàries

Title: High-Functional Autism: Bullying and Conflicting Relationships in Regular Schools

Autor:

Sílvia Torras Espinosa

Institució:

Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna, Universitat Ramon Llull.

Enviar correspondència a:

Sílvia Torras Espinosa. Facultat de Psicologia, FPCEE Blanquerna, Universitat Ramon Llull, Císter 34, 08022. Direcció electrònica: silviate@blanquerna.url.edu

Resum

Segons la National Autistic Society (2000), l'assetjament escolar és considerat una de les majors barreres pel progrés i la participació d'alumnes que pateixen Trastorn d'Espectre Autista i que assisteixen a escoles ordinàries. L'estudi presenta una anàlisi de cinc casos de joves amb autisme d'alt funcionament que assisteixen a escoles ordinàries i tenen entre 10 i 15 anys, juntament amb la contextualització de dos professors, tres psicopedagogs i una psicòloga. A través de les entrevistes semiestructurades, s'han analitzat i descrit les experiències d'assetjament escolar i relacions conflictives i les intervencions que es porten a terme, i s'han identificat les necessitats dins l'entorn escolar quan hi ha assetjament escolar. Per concloure, s'ha corroborat que aquests joves no tenen relacions d'amistat sòlides i gratificants i que es troben poc integrants dins el grup, en solitud i rebutjats. També que el canvi d'institució no és la solució per la majoria de casos, que s'ha de portar a terme més educació socioemocional, plans de prevenció més exhaustius i finalment que les intervencions s'han de focalitzar tant en l'entorn escolar com en els dèficits centrals dels nens.

Paraules clau: Autisme d'alt funcionament (AAF), Assetjament escolar, Necessitats Educatives Especials (NEE).

Abstract

According to the National Autistic Society (2000), bullying is considered one of the biggest barriers to the progress and participation of students with Autism Spectrum Disorder who attend regular schools. The study presents a case analysis of five young people with high-functioning autism who attend regular schools and are between 10 and 15 years old, along with the contextualization of two teachers, three educational psychologists, and one psychologist. Through the semi-structured interviews, the experiences of bullying, conflicting relationships and the interventions that are carried out have been analysed and the identified needs in the school environment have been detected and described. In conclusion, it has been corroborated that these young people do not have strong and rewarding friendships and that they are hardly integrated in the group, most of them are alone and rejected. Also, it has been found that the change of institution is not the solution for most cases, that more socio-emotional education and more comprehensive prevention plans should be carried out and that interventions should focus on both the school environment and the children's central deficits.

Key words: High-functioning autism (HFA), Bullying, Special Educational Needs.

El terme “autisme” apareix per primera vegada a la monografia d'Eugen Bleuler de l'any 1911 (Garrabé de Lara, 2012). Uns anys més tard, més concretament el 1943, Kanner va descriure l'autisme infantil precoç a partir d'un estudi a onze nens que mostraven una manca d'habilitats des de l'inici de la seva vida. Habilitats com relacionar-se amb gent en diverses situacions de manera ordinària i un desig obsessiu i ansiós per la preservació dels fets rutinaris. Aquest autor va concloure que es tractava d'una condició totalment diferent de l'esquizofrènia infantil i que es caracteritzava per una alteració innata del contacte afectiu (Mosquera i Andrade, 2015).

Actualment, segons el Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5), els criteris diagnòstics del trastorn de l'espectre autista (TEA) consisteixen en: dèficits persistents de comunicació i interacció social, patrons repetitius i restringits de conducta, activitats i interessos, símptomes presents en la infància primerenca i que les alteracions no s'expliquen millor per la discapacitat intel·lectual o pel retard global del desenvolupament.

Per una banda, és necessari tenir en compte la teoria de la ment en els nens amb autisme, concepte descrit per Premack i Woodruff l'any 1978. Més endavant, altres científics van anar desenvolupant diverses teories al voltant d'aquesta, arribant a la síntesi dels següents punts: primer, que l'autisme té com a causa essencial un profund deteriorament cognitiu central. Seguidament, que hi ha un deteriorament en les capacitats referents a les habilitats socials. En tercer lloc, que les habilitats socials que no requereixen una capacitat metarrepresentacional, és a dir, poden estar deteriorades pel fet que requereixen habilitats simbòliques. Finalment, quasi totes les habilitats pragmàtiques necessiten la Teoria de la Ment, i també poden estar deteriorades en el cas dels nens amb TEA (Barbolla i Garcia, 1993).

Per altra banda, cal diferenciar entre els diferents graus d'autisme, ja que en aquest treball es tracta sobretot amb nens i adolescents amb Autisme d'alt funcionament. L'Autisme d'alt funcionament (AAF) manté un nivell del llenguatge receptiu inferior al llenguatge expressiu. Tanmateix, aquests joves tenen un nivell d'adaptació adequat referent a la vida quotidiana i escolar, una absència de discapacitat intel·lectual i un desenvolupament del llenguatge que permet establir una comunicació bilateral amb altres persones (Pérez i Martínez, 2014).

Tenint en compte aquests criteris, podem observar que molts dels nens i nenes autistes tenen dificultats per adaptar-se en els centres ordinaris, tot i això, els que tenen AAF s'adapten millor dins d'aquests. En el cas dels nens amb TEA, la falta de reciprocitat i les seves dificultats per compartir interessos, juntament amb la falta d'habilitat per empatitzar i estar en sintonia amb els altres, es poden percebre com a fredor, convertint-se així en una barrera per a poder iniciar noves relacions (Frith, 2004).

Pel que fa a l'escolarització, existeix una gran preocupació per part dels pares, fent referència al fet que poden creure que els mestres no entendran ni comprendran als seus fills, i els seus companys de classe els rebutjaran (Spann, Kohler i Soenksen, 2003). L'escola és un medi d'enculturació dels nens, la qual els hi pot obrir les portes al món exterior, ja que es tracta d'un referent social i cultural molt ampli. Dins d'aquesta, els nens es poden relacionar amb els companys i també amb persones més grans. Hi ha diferents cultures, estrats socials i estils familiars. Per aquest motiu, l'escola ha de disposar d'un model d'educació inclusiva, que atengui amb qualitat i equitat les necessitats comunes i específiques de tots els estudiants. També ha de possibilitar una major participació en l'aprenentatge intentant reduir l'exclusió. Per altra banda, aquestes escoles han de permetre que els nens i nenes amb discapacitat intel·lectual i altres necessitats específiques, siguin educats en aules on es trobin alumnes de la seva edat (Cabrera, Lizarazo i Medina, 2016).

Altrament, l'assetjament escolar és definit com a una classe d'agressió que es caracteritza per ser un abús sistemàtic de poder, en el que una persona s'exposa, de forma reiterada i excessiva, a accions negatives (agressions físiques i/o verbals) per part d'un o més individus (Eeske Van Roekel, Scholte, i Didden, 2010). La persona o persones situades en una posició de poder, anomenats agressors, coaccionen, degraden i/o humilien a les seves víctimes, les quals es troben en una situació de desavantatge (Del Barrio, Gutiérrez, Barrios, Van der Meulen i Granizo, 2005).

Alguns autors defineixen als agressors com a alumnes amb cert prestigi social, algunes vegades amb més edat que les víctimes, amb més força física i certa actitud negativa cap a l'escola. Alguns estudis han afirmat que la majoria d'aquests agressors tenen hiperactivitat i comportaments disruptius dins de l'aula. A més a més, també se'ls defineix com a persones amb bones habilitats socials, alta autoestima, un nivell baix d'autocontrol i

baixa empatia, fet que provoca que no tinguin sentiments de culpabilitat i es considerin líders del grup.

Les víctimes, per altra banda, solen ser tímides, retretes, amb escasses habilitats socials i baixa autoestima. No solen tenir molts amics dins de l'aula i en moltes ocasions es tracta d'alumnes amb necessitats especials (NEE), dificultats de desenvolupament i aprenentatge o fins i tot característiques especials, com el fet de pertànyer a grups socials diferenciats (Martos i Del Rey, 2013).

Segons Hernández i Van der Meulen (2010), un de cada tres alumnes afirma haver patit maltractament de tipus verbal, des d'insults fins a parlar malament a l'esquena. I d'entre un 11 i un 15% dels alumnes s'han sentit exclosos o bé ignorats de forma activa. La implicació de l'alumnat en casos d'assetjament escolar no es dona sempre en la mateixa dimensió. Hi tenen molt a veure factors com el gènere, l'edat, l'empatia, les característiques físiques, l'èxit acadèmic i l'agressivitat de l'alumne.

Sens dubte, els nens diagnosticats de trastorn d'espectre autista tenen un risc més elevat de patir assetjament escolar o bé relacions socials conflictives. Tenint en compte la personalitat i alguns dèficits que tenen els nens autistes i altres nens amb necessitats d'assistència, poden arribar a tenir una prevalença més elevada que la resta d'alumnes a patir assetjament escolar (Eeske Van Roekel, Scholte i Didden, 2010).

Segons Spann, Kohler i Soenksen (2003), els nens amb TEA mostren dificultats amb relació als seus companys, donat aquest fet, són vistos com a nens estranys i diferents. Això provoca que els rebutgin o que arribin a ser víctimes d'assetjament escolar o de relacions socials conflictives, en particular a l'escola secundària. Per altra banda, totes les característiques que identifiquen a alumnes amb autisme, i que fan que els hi costi integrar-se en les escoles, cada vegada es van fent més complexes per la mateixa dinàmica escolar i també per anar passant de curs (Sepúlveda, Medrano i Martín, 2010).

Els adolescents amb autisme d'alt funcionament, a diferència dels joves amb un grau de TEA més sever, els joves amb AAF tenen més similituds amb els seus companys de classe quan es tracta de les característiques d'adaptació, absència de discapacitat intel·lectual i un desenvolupament del llenguatge adequat (Pérez i Martínez, 2014) i això provoca que el risc de patir assetjament escolar incrementi (Van Schalkwyk, Smith, Silverman i Volkmar, 2017).

Cal tenir en compte que actualment no s'estan portant a terme moltes investigacions dins d'aquest camp a Espanya, i les que es porten a terme es donen en altres països com el Canadà, Austràlia, Regne Unit, Països Baixos i Corea. Aquestes, en el nostre país, són molt deficitàries, però en vista general i amb els estudis portats a terme de forma internacional, es pot afirmar que la prevalença d'afectació d'assetjament escolar en nens amb TEA està per sobre del 40%, arribant en alguns casos fins al 90%. Per la qual cosa, s'ha observat que, dins aquest camp d'investigació en el qual pot haver-hi un problema greu de maltractament dins l'escola a menors amb necessitats especials, la investigació que s'ha fet fins ara és imprecisa, amb retard en comparació a altres països i amb resultats poc concloents dins les investigacions que s'han portat a terme. La falta d'informació que es té en aquest camp pot estar provocant que no es portin a terme els programes d'intervenció i detecció específics per poder abordar i tractar aquest problema dins l'entorn escolar (Falla i Ortega-Ruiz, 2019).

Seguidament, un estudi portat a terme per Bauminger i Kasari (2000) va examinar tant la soledat com l'amistat, comparant entre nens que pateixen autisme d'alt funcionament i nens sense aquest trastorn. L'estudi es va portar a terme amb nens d'entre vuit i catorze anys, i les conclusions a les quals es van arribar són diverses. Primer de tot, en comparació amb els nens que no tenen cap trastorn, els nens amb autisme eren més solitaris i tenien menys comprensió sobre el que era la solitud. Seguidament, tot i que tots els nens amb autisme van comentar que tenien com a mínim un amic, la qualitat de les seves amistats es va considerar més pobre en termes de seguretat, companyonia i ajuda. Finalment, es van trobar menys associacions entre la solitud i l'amistat en nens autistes que en nens no autistes, cosa que els va suggerir menys comprensió de la relació entre solitud i amistat. Al capdavant, aquest estudi ha contribuït a la comprensió dels dèficits socioemocionals dels nens amb autisme i constata que els nens autistes expressen una major solitud i una menor satisfacció per les seves amistats (Bauminger i Kasari, 2000).

Locke, Ishijima, Kasari i London (2010) afirmen que les amistats entre iguals que tenen els nens autistes amb els seus companys tendeixen a ser pobres. En el canvi, a mesura que s'apropa l'adolescència, sol haver-hi un empitjorament en referència a la socialització, pel que pot aparèixer un sentiment de solitud i aïllament. De manera que es va portar a terme un estudi per examinar les relacions socioemocionals dels adolescents autistes juntament amb els seus companys de classe. El resultat al qual es va arribar manifesta que els adolescents

amb aquestes característiques, experimentaven significativament més solitud que els seus companys de classe, juntament amb relacions més pobres en companyonia i ajuda. També es va analitzar l'estat dins les xarxes socials en comparació als companys de classe, i es va observar una gran diferència, ja que els joves amb TEA mostraven més aïllament i menys inclusió dins d'aquest camp. Els resultats suggerien que eren necessàries intervencions en habilitats socials per a aquests joves, sobretot centrades en el desenvolupament de l'amistat cap als iguals (Locke, Ishijima, Kasari i London, 2010).

Altrament, els alumnes amb necessitats educatives especials tenen més risc de ser victimitzats. Primer de tot, posseeixen unes característiques diferents de les dels seus companys, les quals els fan semblar un "blanco obvio". Seguidament, poden tenir un nombre més escàs d'amics, i, per tant, estar menys integrats socialment. Finalment, alguns d'ells manifesten comportaments problemàtics, fins i tot agressius, el qual els converteix en víctimes provocatives (Granizo, Naylor i Del Barrio, 2006). Així és que es pot afirmar que representen un grup particularment vulnerable pels seus problemes a l'hora d'interactuar i compartir (Hernández i Van der Meulen, 2010).

Segons la National Autistic Society (2000), l'assetjament escolar és considerat una de les majors barreres pel progrés i la participació d'alumnes que pateixen TEA i que assisteixen a escoles ordinàries. No obstant això, moltes investigacions han demostrat que els nens amb TEA que han sigut alumnes en escoles ordinàries, han millorat les seves habilitats socials a causa del contacte amb altres nens (Spann, Kohler i Soenksen, 2003).

Pel que fa al clima escolar, s'ha trobat que és un dels elements clau en la prevenció de l'assetjament escolar, ja que es percep millor per part dels alumnes amb necessitats especials, i sobretot per les víctimes d'assetjament escolar. Així mateix, aquest tipus d'alumnat normalment valora de forma positiva el fet d'estar escolaritzats en centres ordinaris i convida amb els seus companys. Solen ser alumnes que veuen de forma molt positiva el seu entorn escolar, les relacions amb els companys i professors, i no acostumen a fer comentaris negatius al respecte.

Tenint en compte tot el que comporta l'educació integradora, està clar que existeixen molts aspectes positius com la millor socialització, llenguatge i normalització educativa dels nens i nenes amb necessitats especials. Però també cal tenir en compte els aspectes negatius que pot comportar, com per exemple el rebuig per part dels companys i l'aïllament. En

conseqüència, s'ha arribat a la conclusió que la integració educativa no funciona per si sola, sinó que s'han de portar a terme programes d'intervenció i conscienciació per millorar el comportament que tenen els altres alumnes cap als nens i nenes amb NEE. S'ha de fomentar la igualtat i la sensibilització (Martos i Del Rey, 2013).

En definitiva, els mestres han d'entendre els comportaments dels nens amb TEA i han de crear un ambient que generi confiança en l'alumne per poder aprendre. Si els mestres no tenen les eines suficients per afrontar les necessitats d'aquests nens, poden arribar a experimentar ansietat i temor, fet que pot afectar en el seu desenvolupament com a mestres (Spann, Kohler i Soenksen, 2003).

Sterzing, Shattuck, Narendorf, Wagner i Cooper (2012) van arribar a la conclusió que les intervencions que es porten a terme quan hi ha assetjament escolar en nens amb TEA, s'han de focalitzar sobretot en els dèficits centrals d'aquests nens com poden ser les habilitats socials o la capacitat de conversa, però també els trastorns amb comorbiditat, com el TDAH. De cara al futur, les intervencions que es puguin portar a terme han d'abordar les taxes més altes de victimització que es produeixen dins les escoles, s'hauria d'augmentar la integració social d'aquests nens dins els grups d'iguals, augmentar l'empatia i les habilitats socials dels companys de classe dels nens amb TEA (Sterzing, Shattuck, Narendorf, Wagner i Cooper, 2012).

L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar l'experiència d'assetjament escolar i relacions conflictives en nens amb AAF, descriure les principals característiques de les relacions socials dels joves, les intervencions que es porten a terme i les necessitats identificades en l'entorn escolar quan es troben amb aquesta problemàtica.

Mètode

Disseny

S'ha realitzat un estudi qualitatiu descriptiu de caràcter exploratori quasiexperimental.

Participants

S'ha utilitzat un mostreig intencional, ja que els subjectes que formen part de la mostra no han estat escollits seguint les lleis de l'atzar, sinó que s'han seleccionat de manera estratègica. S'ha decidit utilitzar diversos criteris d'inclusió a l'hora de seleccionar els participants: 1) diagnosticats d'autisme d'alt funcionament, 2) assistència a una escola

ordinària, 3) que han pogut patir assetjament escolar o bé han tingut relacions conflictives amb els seus companys, 4) cursant entre 5è de primària i 4t d'ESO, és a dir, que tenen entre 10 i 15 anys (taula 1) i 5) assistència al mateix centre de psicologia.

Instruments

Els instruments que es van emprar van ser entrevistes en profunditat sobre l'experiència d'assetjament escolar en nens amb AAF, descripció de les principals característiques de les relacions socials dels joves, les intervencions que es porten a terme i les necessitats identificades en l'entorn escolar quan es troben amb aquesta problemàtica. L'entrevista als joves es va basar en la forma A del Bull-S (Test de evaluación de la agresividad entre escolares) (Cerezo, 2000) (annexos 4, 5 i 6). En segon lloc, es van entrevistar diversos professors i psicopedagogs i també a la psicòloga del centre al qual assisteixen els joves (annexos 2 i 3). Aquestes es varen efectuar de manera semiestructurada, ja que la configuració de l'entrevista era força rígida, però hi havia flexibilitat a l'hora de respondre les preguntes. Finalment, es va seguir la proposta de Ferrer, Carbonell i Günther, (2019) per redactar els resultats.

Procediment i anàlisi de dades

El contingut de les entrevistes ha estat analitzat seguint els passos següents: 1) familiarització amb el context, 2) generació de temes, 3) generació de subtemes, 4) generació de codis o exemples, 5) revisió dels temes i definició d'aquests, 6) redacció dels resultats. S'ha intentat en tot moment buscar i comparar patrons comuns i divergents entre els diversos casos analitzats per a poder extreure els resultats adients.

Resultats

Es van entrevistar cinc nens i nenes, dos professors, tres psicopedagogs i una psicòloga. La transcripció de les entrevistes es troba dins dels annexos 1, 2 i 3, i l'organització dels temes, subtemes i codis d'aquestes, es troba estructurat en taules dins l'annex 7. Els resultats s'han dividit en quatre apartats: a) anàlisi de l'experiència d'assetjament escolar en nens amb AAF; b) característiques de les relacions socials dels nens, a partir de les entrevistes dels professors/psicopedagogs i la psicòloga; c) intervencions que es porten a terme; i d) necessitats identificades en l'entorn escolar.

A. Anàlisi de l'experiència d'assetjament escolar en nens amb AAF

El primer aspecte que es va decidir tractar és si els hi agrada o no anar a l'escola. Així doncs, només un dels alumnes ha respost que sí (cas 2) mentre la resta ha comentat que no els hi agrada o bé que depèn del dia o de les assignatures que tinguin. Pel que fa a l'aprenentatge, se'ls hi preguntava si creuen que aprenen coses interessants dins l'escola, i les respostes són força semblants, ja que en tots els casos s'ha dit que sí, i fins i tot en alguns d'ells han especificat l'assignatura en concret on creuen que aprenen més coses, tals com matemàtiques, filosofia o fins i tot català.

En la pregunta sobre si els hi agraden els professors que tenen, les respostes són diverses. Alguns han comentat que sí (cas 1 i 2), mentre d'altres han comentat que només el d'una assignatura o fins i tot que no els hi agrada cap d'ells. D'altra banda, però, també se'ls hi va preguntar si creuen que, en el cas de tenir algun problema dins l'escola, els professors els poden ajudar; sorprenentment totes les respostes són afirmatives, menys el cas 3.

Altrament, es va decidir preguntar sobre si els hi agrada anar al pati, ja que en altres entrevistes amb la psicòloga ella havia comentat que a alguns d'ells no els hi entusiasmava la idea. Així doncs, totes les respostes són afirmatives. En la pregunta directa sobre si consideraven que tenien amics, totes les respostes van ser afirmatives menys una, en la que s'especificava que no tenia amics, però que hi havia gent que parlava amb ell (cas 3).

En referència a la pregunta sobre la violència (*Alguna vegada t'ha fet mal un company? Era sense voler o no?*), tots els alumnes han contestat que no els hi havien fet mai mal, menys el cas 3. Seguidament, en referència a la reacció que tenen davant la violència, en la qual es preguntava què feien ells quan un altre company els molestava, la majoria ha contestat que decidien no actuar davant d'aquestes situacions o bé, simplement demanaven que no els molestessin. El cas 5, però, va contestar que sí que ho explicava als professors.

Pel que fa a la pregunta referent a les burles dels companys, tres dels joves van contestar que no s'havien rigut mai d'ells, mentre que el jove del cas 4 va dir que no ho sabia, i finalment el cas 5 va respondre que es reien d'ella moltes vegades. Finalment, es va preguntar sobre si els hi agradaria canviar d'escola, i totes les respostes van ser negatives al respecte, tot i que en el cas 3, en un principi va dir que no, però més tard va comentar que li agradaria tornar a l'escola a la qual anava abans.

B. Característiques de les relacions socials dels nens

Amistats

Pel que fa a aquest primer tema, s'ha detectat que hi ha certs subtemes que destaquen respecte a les amistats d'aquests nens. En l'entrevista amb el psicopedagog 1, ha comentat que la jove del cas 1 es relaciona amb grups reduïts de nens i nenes dins l'escola. També ha comentat que els companys no interaccionen amb ella, ni de manera positiva ni de manera negativa, simplement no li presten atenció. Fins i tot, altres alumnes, en comptes de no prestar-li atenció, ni s'acosten a ella. L'argument que ha donat la psicopedagoga 1 en aquest cas és que coneixen a l'alumna des de primària, i com que saben que no parla i no interacciona, decideixen no acostar-s'hi. Així doncs, la psicòloga ha comentat que, en aquest mateix cas, la noia no intenta interaccionar amb els seus companys, sinó que va a la seva o, com a molt, segueix a un grup de companyes, però sense intenció de comunicar-s'hi. Ha afirmat també que la nena només parla d'una única amiga amb la qual es relaciona. Seguidament, segons el que li han comentat a la psicòloga des de l'escola, aquesta nena es troba acceptada en l'àmbit grupal, ja que la coneixen des de fa temps i saben com és, així que no la molesten.

En el cas 2, segons el que ha esmentat el seu psicopedagog, l'alumne passa desapercbut dins la classe i mostra una conducta inhibida, per tant, intenta no destacar davant de la resta. Tanmateix, en el cas 3, el que ha observat la professora és que el nen no es vincula amb la resta de la classe o bé no hi mostra interès. Això es dona perquè prefereix anar al seu aire abans que relacionar-se amb els iguals.

Tot i això, un cas diferent de la resta és el 4, en què el psicopedagog del jove afirma que el noi distreu als companys, ja sigui perquè no té ganes de treballar, perquè no entén la matèria, etc. En canvi, en el cas 5, la psicòloga comenta que el fet que els companys sabessin quin és el diagnòstic de la noia, ha agreujat la situació d'assetjament, és a dir, no l'ha ajudat a relacionar-se ni vincular-se més amb la resta de la classe, sinó que l'ha allunyat d'ells.

Finalment, segons el que ha comentat la psicòloga, la solitud seria una característica de diversos dels nens que assisteixen al centre. Moltes vegades, com s'observa en el cas 6, el noi no comparteix gens d'interès amb els companys, fet que comporta que quedi apartat de la resta. En el cas 7, la psicòloga del noi comenta que dins l'escola, l'única manera que socialitzi

amb els companys és a partir del futbol, ja que és el que més li interessa, i si un company/a no comparteixen aquest interès, ja no es relaciona amb ell/a.

Comportament al centre psicològic en teràpia grupal

El següent tema a tractar dins de les característiques de relacions socials dels nens amb AAF, és el comportament dins el centre psicològic observat per la psicòloga, més concretament, en teràpia de grup, que és on tenen contacte amb altres nens en situacions semblants a la seva.

Pel que fa a la dificultat per participar en la dinàmica tractada, la psicòloga comenta que té a veure amb el fet que la nena del cas 1, també és reservada i això provoca que no tingui cap intenció de participar dins el grup, a no ser que se li faci una pregunta directament. Així mateix, en aquest cas, en comptes de fer servir la comunicació verbal, destaca sobretot la comunicació no verbal, com per exemple el fet de no mirar a la cara, jugar amb el cabell, etc. En el cas 2, la psicòloga comenta que hi ha episodis de plor i molta sensibilitat per part del nen, tot de sobte, quan se li demana directament i se li pregunta de manera inesperada, es mostra especialment sensible i comença a plorar.

La psicòloga comenta que el noi del cas 3 es mostra molt reservat dins el grup, el que comporta que no expressi la seva opinió o pensament respecte als temes que es tracten. Les dificultats en les respostes espontànies seria una altra característica d'aquest noi, ja que li costa seguir les converses perquè, en moltes ocasions, no entén el que s'està treballant. Segons la psicòloga, el noi es mostra dispers i "en el seu món", així com té dificultats per seguir les converses. La possible explicació a aquesta dispersió seria que normalment no entén el que es treballa dins el grup.

Seguidament, en referència al cas 4, hi ha clars signes d'escasses estratègies de relació, fet que provoca menys participació dins el grup. La psicòloga comenta que el jove intenta "donar la nota" provocant que els companys se'l mirin i fent comentaris poc adients a la situació, fet que provoca que els companys es cansin del seu comportament i s'hi relacionin poc.

En el cas 5, la noia es mostra oberta i comunicativa davant del grup, amb això, també fa bones aportacions i reflexions als companys a partir de la seva experiència, etc. Això no obstant, el noi del cas 6 fa servir un llenguatge poc adequat per intentar provocar als companys. Finalment, en el cas 7, la psicòloga ha comentat que hi ha relació amb alguns

companys, però només aquells que coneix de fa temps, amb la resta no interacciona ni té intenció de fer-ho.

Ambient escolar

Referent a l'ambient escolar, es poden trobar dues versions, el punt de vista de la psicòloga, que explica el que li ha comentat el jove i també el que li han comunicat des de l'escola, i per altra banda, el punt de vista directa de l'escola, a partir del psicopedagog o professor.

En el cas 1, la psicòloga explica que el punt de vista de la nena és poc ajustat a la realitat, ja que també descriu l'ambient escolar com a positiu però realment han observat que no és així. Així mateix, dins d'aquest cas, la psicòloga comenta que a la noia li agrada anar a l'escola per portar a terme les assignatures que li interessin, però tot i això, prefereix estar a casa.

Seguidament, es pot observar que en el cas 2, la psicòloga comenta que el jove no qualifica negativament aquest ambient, ans al contrari, li agrada anar a l'escola, un dels pocs casos en què això es dona. En canvi, en el cas 3, la psicòloga esmenta que el noi sembla no sentir-se del tot bé a l'escola, tot i no verbalitzar-ho.

Segons la psicòloga, el jove del cas 4 explica que valora l'ambient escolar com a positiu, ja que li agrada assistir-hi, deixant de banda els conflictes que pugui tenir allà. Tot i que, per altra banda, també explica que es donen situacions en què el noi no entén el que es tracta a classe o bé el que diuen els professors, i això comporta queixes per part de l'alumne. Tenint en compte que el noi mostra certa curiositat per aprendre, això el porta a una acceptació i grat de l'ambient en el qual es troba.

Finalment, en el cas 5 la psicòloga comenta que l'alumne no té bona imatge de l'escola. En canvi, en el cas 6, sí que li ha comentat a la psicòloga que li agrada anar a l'escola però el que no li agrada concretament és anar al pati. Així doncs, la professora ha comentat que el seu rendiment millora en funció dels seus interessos. A diferència del cas 7, aquest comenta positivament que li agrada anar a l'escola.

Assetjament escolar/relacions conflictives

Dins d'aquest apartat hi ha diversos aspectes a comentar, ja que en alguns casos es tracta de conflictes creats a partir de comentaris per part dels companys, en altres casos

perquè els companys de classe han utilitzat al jove amb AAF o bé una situació d'assetjament escolar com a tal.

Primer de tot, la psicòloga ha detectat en el cas 1, que dins l'escola, els companys fan comentaris despectius o bé ofensius cap a la noia. D'altra banda, tot i que no hi ha molta interacció per part del nen del cas 2, la psicòloga primer comenta que està integrat dins la classe o bé que els companys saben com és i el deixen fer tranquil·lament, però després esmenta que poden haver-hi burles per part d'ells en algunes ocasions.

Seguidament, en el cas 3, la psicòloga comenta que utilitzen al noi per fer coses poc adequades, que la resta de companys no volen fer i per això li encomanen al nen. També s'han trobat amb problemes amb nens més grans en el cas 4, ja que hi ha algun conflicte que ha acabat gestionant l'escola. A més a més, també hi ha conflictes entre iguals en aquest mateix cas, i això és degut al fet que potser l'alumne no entén alguna situació, la qual acaba amb malentès i genera conflictes.

Pel que fa a les burles i rialles per part dels companys, en el cas 5, s'ha observat un cas d'assetjament escolar molt clar. Els companys de classe l'han apartat i això ha provocat que la deixessin sola, i per tant, que no es pogués adaptar al centre.

Finalment, en el cas 6, la psicòloga comenta que hi ha hagut casos de relació conflictiva amb alguns companys de classe, tot i que normalment no ha tingut problemes. Així doncs, tot i no haver-hi assetjament escolar i haver-hi una integració dins el centre i sobretot amb els companys de classe, algun cop s'ha donat alguna situació complicada dins l'entorn escolar en el cas 7.

C. Intervencions que es porten a terme

Intervenció actual de l'escola

Actualment, des del punt de vista de la psicòloga, només hi ha dues opcions que es porten a terme dins les escoles d'aquests infants. Per una banda, el fet que no ha fet falta intervenir o portar a terme el protocol d'intervenció, que és en la majoria de casos. Per altra banda, s'ha portat a terme una intervenció en el cas 5, més concretament, el protocol de *Bullying* que tenen a l'escola. Aquest protocol comporta fer tutories setmanals amb la noia i la psicopedagoga per ajudar-la a gestionar les situacions que ha viscut, entre altres processos. Finalment, hi ha una resposta que ha donat la psicòloga en referència al mateix cas, on

comenta que l'escola va negar l'assetjament escolar des d'un principi, i per tant, no es va portar a terme el pla d'intervenció fins que va passar un temps.

Existència de diferents plans d'intervenció

En aquest apartat, les respostes dels professors es divideixen en dos contraris; la primera resposta és que no es diferencia entre plans d'intervenció per nens amb TEA o nens amb altres dificultats, com comenta la professora del cas 2, i la segona en què es comenta que els plans d'intervenció es personalitzen en cada cas, com comenta la professora del cas 3.

Pla de prevenció

En la majoria d'escoles existeixen diverses propostes que es porten a terme per prevenir casos d'assetjament escolar i per evitar que hi hagi conflictes entre els alumnes. Aquests plans de prevenció són diversos, però tenen alguns elements en comú, segons el que ens comenten professors i psicopedagogs. En primer lloc, l'escola a la qual assisteix la noia del cas 1, ha decidit portar a terme un pla d'acció tutorial, el qual implica sessions de tutoria i tractament del tema quan sorgeixen situacions a tractar, juntament amb entrevistes individuals, les quals es porten a terme a la majoria d'escoles.

Per altra banda, el professor 2 ha comentat que és necessari portar a terme un treball preventiu i de forma sistemàtica a totes les matèries per garantir la bona convivència grupal. Així doncs, creu que és clau treballar en tots els espais del centre de forma transversal, en totes les matèries per igual, fomentar la inclusió social, igualtat d'oportunitats, respecte de diferència, gestió positiva de conflictes i la cultura de la pau. Es considera necessari fer tutories de grup per fomentar la cohesió social i la prevenció d'assetjament. En una altra escola, la professora 3 ha comentat que es treballa amb les emocions, la relaxació i amb les cartes de Kanamori. D'altra banda, el psicopedagog 4 comenta que a l'escola on treballa creuen que és necessari conèixer les emocions pròpies, fer relaxació en diferents moments del dia i treballar amb dinàmiques de reflexió fent servir suports audiovisuals.

D. Necessitats identificades en l'entorn escolar

Com podria millorar la situació actual

Els psicopedagogs, professors i la psicòloga, han detectat diverses mancances i necessitats dins l'entorn escolar, i han proposat com creuen ells que podria millorar la situació actual dins l'escola en casos d'assetjament escolar. En primer lloc, el psicopedagog 1

ha comentat que creu que és necessària la comunicació amb els alumnes, també que hi hauria d'haver més mecanismes de detecció, potenciar l'observació per poder detectar els casos a temps, un cop es detecten, denunciar-ho, potenciar l'educació emocional i autoestima dels alumnes i treballar amb les competències socials. Seguidament, la psicopedagoga del cas 2 ha comentat que és necessari treballar en tots els espais del centre, fer tutories individuals i de grup i finalment portar a terme suport per part de l'orientador del centre.

D'altra banda, el psicopedagog 3 ha proposat que es vetlli per la integració del nen dins l'entorn escolar, social i comunitari, ja que el nen del cas 3 pot ser molt manipulable i influenciable i no preveu les conseqüències dels seus actes. Dins el mateix cas, el psicopedagog ha comentat que l'assetjament escolar es tracta d'un problema social greu, ja que moltes de les conductes que tenen els nens cap als altres són fruit de què observen en la societat, en la televisió, xarxes socials, etc. En conseqüència, comenta que el problema que existeix és més profund, i per tant, no és només de l'escola.

En el cas 4, el psicopedagog ha comentat que l'assetjament és un tema que actualment es té molt en compte a les aules i que realment intenten fer tot el possible perquè els alumnes puguin estar bé a les classes. Ell creu que la situació milloraria si hi hagués una ràtio més baixa d'alumnes a les aules.

Finalment, la psicòloga comenta que, el fet d'oferir espais de comunicació i expressió, pot funcionar molt bé dins les aules. Esmenta que les escoles haurien de vetllar per les situacions com aquesta, ja que la primera resposta sol ser negar la situació. Tot i això, a la que observen que la situació és greu, normalment actuen amb rapidesa. Per altra banda, fora de l'àmbit escolar, comenta que és molt necessari que la família entengui la situació i diagnòstic del seu fill, i que li donin importància al que pot estar passant dins l'escola. Així doncs, també creu que és important que la família estigui implicada en l'evolució del fill a l'escola i en el seu aprenentatge.

Discussió

Els resultats mostren que, tot i que se segueix investigant el tema de l'assetjament escolar a diversos països del món, realment no s'estan realitzant molts estudis que incloguin a joves diagnosticats d'AAF dins d'Espanya.

Primerament, pel que fa a l'experiència d'assetjament escolar dels nens amb AAF, les dificultats en l'àmbit de la comunicació i competència social que presenten aquests joves, ha provocat que les respostes no siguin molt extenses, però tot i això, han servit per conèixer el seu punt de vista dins les escoles. En segon lloc, s'han descrit les principals característiques de les relacions socials dels joves, tenint en compte les tres perspectives analitzades. Seguidament, s'ha preguntat per les intervencions que es porten a terme dins els centres i s'ha conegut la versió de l'escola. Finalment, s'han identificat certes necessitats i mancances en l'entorn escolar quan es troben amb aquesta problemàtica.

Abans d'entrar en la discussió, cal comentar que, el fet que l'estudi s'hagi portat a terme amb nens amb AAF i no amb nens amb un grau més sever d'autisme, ha comportat que tinguin diferents característiques d'adaptació dins del grup, fet que aquestes siguin més adequades en l'àmbit escolar. L'absència de discapacitat intel·lectual i el bon desenvolupament del llenguatge els hi ha permès establir una comunicació bilateral amb els iguals, a diferència del que passa amb els nens amb un nivell alt de severitat d'autisme (Pérez i Martínez, 2014). Tot i això, s'ha detectat una falta de reciprocitat en les interaccions, dificultat per compartir interessos, també una falta d'habilitat per empatitzar i estar en sintonia amb els companys. Les característiques que els distingeixen s'han pogut percebre pels companys de classe com a nens freds o diferents, fet que pot haver creat una barrera que els impedeix o dificulta iniciar noves relacions o bé seguir amb les amistats ja creades (Frith, 2004).

En primer lloc, cal comentar quina ha sigut l'experiència d'assetjament escolar dels nens amb AAF. Era necessari preguntar pel context en què es troben dins l'escola per poder arribar a entendre en més profunditat la situació en la qual es troba cada un dels casos. És important comentar que a la majoria no els hi agrada anar a l'escola, tot i que sí que creuen que aprenen coses interessants, així doncs, els motius són diversos, ja sigui perquè no els hi agraden les assignatures, els companys que tenen, perquè quan s'aixequen de bon matí no tenen ganes d'anar-hi, etc. A banda d'això, sí que confien en els professors, ja que la gran majoria ha comentat que, si els hi passa alguna cosa o tenen algun problema amb els companys, ells els poden ajudar.

És curiós com, en l'àmbit de les amistats, quatre dels joves han afirmat tenir amics, quan, des del punt de vista de la psicòloga, alguns d'ells tenen una percepció incorrecta o poc

ajustada a la realitat, fet que observen dia rere dia els seus professors, ja que alguns d'ells han verificat que dins l'escola es troben realment sols. Amb relació a estudis que ja s'han portat a terme en aquest àmbit, Spann, Kohler i Soenksen (2003) van concloure que els nens amb TEA tenen dificultats amb relació als seus companys, ja que moltes vegades, aquests els veuen com a estranys i diferents, fet que provoca un rebuig i en conseqüència relacions conflictives i casos d'assetjament escolar. Així doncs, tot i no saber quin és la perspectiva dels companys de classe d'aquests joves, és possible que hagi sorgit aquest patró relacional a causa de la percepció que tenen ells dels nens amb AAF. D'altra banda, tal com ja van comentar Martos i Del Rey (2013), les víctimes d'assetjament escolar moltes vegades no tenen molts amics dins de l'aula, fet que s'ha pogut observar en aquests casos, i, per tant, són persones solitàries i en moltes ocasions, es tracta d'alumnes amb necessitats especials (NEE) o amb dificultats de desenvolupament o d'aprenentatge.

Seguidament, en referència als actes violents que es porten a terme dins l'escola, s'ha trobat que els nens entrevistats neguen que alguna vegada els hi hagin fet mal, ja que la majoria d'accions en referència a l'assetjament escolar, han sigut més verbal que física. Conseqüentment, tampoc perceben quan els companys es burlen d'ells, tot i que la psicòloga comenta que en la majoria de casos hi ha comentaris per part dels companys, els han apartat del grup, hi ha hagut relacions o situacions amb conflicte, etc. Curiosament, tots ells han comentat que no els agradaria canviar d'escola tot i les circumstàncies que han viscut o estan vivint dins d'aquesta.

Respecte a la relació que hi ha entre les entrevistes portades a terme a la psicòloga i les entrevistes portades a terme als nens, hi ha diversos aspectes a tractar. Primer de tot, s'ha verificat que en alguns dels casos, no hi havia coherència entre les respostes que donava el nen o nena amb les que donava la psicòloga. Es pot observar en el cas 1, quan per exemple se li preguntava si li agradava anar a l'escola, el qual comentava que sí, però seguidament la psicòloga comentava que la seva percepció està poc ajustada a la realitat. Tanmateix, la psicòloga ha comentat en diverses reunions que la majoria tenen un punt de vista poc realista, és a dir, com han dit diversos psicopedagogs i professors, moltes vegades estan dins el seu "món", i això provoca que no donin tanta importància al que passa al seu voltant. Així mateix, en alguns casos, fins i tot arriben a negar que els hi han fet mal o que els han deixat sols, tot i que els professors han explicat el contrari. Per tant, no se sap si aquest fet es dona

perquè realment no s'adonen del que passa al seu voltant, o efectivament sí que se n'adonen però intenten no pensar-hi o bé decideixen no dir-ho a ningú.

En segon lloc, fent referència a les principals característiques de les relacions socials dels joves, destaca el fet que solen tractar amb grups reduïts de companys, i fins i tot poden estar acceptats dins del grup classe, però en la majoria de casos passen desapercebuts i els companys decideixen no acostar-s'hi. Així mateix, és curiós com en un dels casos, el fet que els companys sabessin quin era el diagnòstic de la nena, va agreujar la situació d'assetjament escolar. Tanmateix, com ja s'ha comentat, la majoria es caracteritzen per trobar-se sols dins l'entorn escolar. Tal com ja van comentar Bauminger i Kasari (2000), els nens TEA són més solitaris que la resta dels companys de classe, tal com confirmen els seus tutors i psicopedagogs. Així doncs, sembla que en alguns dels casos es tracta d'amistats força pobres i que comporten poca satisfacció. Cal tenir en compte que no s'ha entrevistat altres companys de classe per observar si també havien patit o pateixen assetjament escolar, o tenen relacions conflictives amb els iguals, i això comporta que no es pugui afirmar si hi ha una prevalença més elevada d'aquests alumnes a patir assetjament escolar o no.

Dins del mateix tema, cal destacar que el comportament dins el centre psicològic és força semblant al que tenen dins l'escola, ja que, quan estan sols amb la psicòloga en una sessió individual, no tenen problema en parlar i explicar el que els hi ha passat durant la setmana, però el problema arriba quan es troben dins el grup. Tot i que la majoria de companys que es troben dins d'aquest grup tenen les mateixes característiques que ells, això no comporta que socialitzin més que a l'entorn escolar. Dins l'escola, doncs, s'ha comprovat que l'atenció d'aquests nens depèn molt de l'interès que tinguin en les assignatures que es porten a terme.

És necessari comentar que no tots els joves amb AAF han patit assetjament escolar, però sí que s'ha percebut un patró de conducta similar quan es troben davant dels companys de classe. D'una banda es poden estar jugant i fent activitats en solitari sense tenir intenció de socialitzar amb els companys, i d'altra banda els companys en poden fer burla o comentaris despectius sense que ells s'hagin ficat en problemes. Un dels casos investigats en aquest treball tracta sobre un cas greu d'assetjament escolar, el que implica diferents característiques, comportaments i intervencions, tant per part de la noia implicada com per part dels companys de classe i de l'escola.

En tercer lloc, s'ha preguntat per les intervencions que es porten a terme dins els centres per conèixer la versió interna de l'escola. Cal esmentar que en quatre dels casos, no s'ha cregut necessari portar a terme cap mena d'intervenció, ja que no es tractava de casos greus. D'altra banda, els professors i psicopedagogs han tingut dues versions diferents en referència a si cal portar a terme un pla d'intervenció diferent en casos de joves amb NEE i joves amb AAF. D'una banda, en unes escoles es creia que el pla d'intervenció havia de ser el mateix per a tots els alumnes, mentre d'altra banda, en altres escoles es comentava que cal adaptar-se a cada cas i no hi ha un pla d'intervenció igual per a cada jove. Així doncs, totes les escoles amb les quals s'ha tractat han comentat que tenen un pla de prevenció per a casos d'assetjament escolar i conflictes, els quals consten de diferents activitats i passos a seguir.

En quart lloc, les necessitats identificades dins l'entorn escolar en referència als protocols que es porten a terme dins les escoles, es va preguntar sobre si creien que podria millorar alguna cosa de cara al futur. Les respostes van ser diverses, però efectives, ja que van comentar que era necessària la comunicació entre els alumnes, fer tutories individuals i grupals, també que l'assetjament escolar no es dona només dins l'escola, ja que també té a veure amb el que veuen i aprenen fora d'aquesta, etc. Moltes idees que aquests professors i psicopedagogs creuen que serien necessàries per intentar prevenir els casos d'assetjament escolar. En referència a les diferències entre els protocols que es porten a terme a les escoles públiques i a les concertades, aquestes no es poden diferenciar entre ambdós tipus de col·legis, ja que la mostra és petita, només hi ha dues escoles públiques dins la mostra.

Dins d'aquest estudi s'han trobat certes limitacions. Caldria destacar els impediments i dificultats que s'han trobat a l'hora de portar a terme les entrevistes. A causa de la situació de la pandèmia mundial per culpa de la COVID-19, s'estaven portant a terme les entrevistes als nens dins de l'entorn psicoterapèutic de la clínica amb la qual s'ha treballat, quan en un moment Donat es va prohibir sortir al carrer, fet que va provocar que a dos dels participants no se'ls hi pogués fer aquesta entrevista. D'altra banda, la psicòloga va poder contestar a les entrevistes que faltaven via Skype, i els professors i psicopedagogs via correu electrònic. Tot i això, és necessari esmentar que una de les escoles es va negar a col·laborar amb la recerca, i el professor que faltava no va contestar els correus electrònics.

Respecte a la mostra, el treball s'ha portat a terme amb el nombre de persones que es tenia fins a la data, tenint en compte que faltaven algunes entrevistes per contestar. En

conseqüència, la mostra podria haver sigut més gran, però no ha sigut possible a causa de diversos factors: 1) dins el centre terapèutic amb el qual s'ha treballat no hi havia molts joves amb les característiques que s'estaven cercant i 2) hi ha individus molt vulnerables, els quals no s'ha pogut entrevistar. Una segona limitació ha sigut la falta de temps a causa de la situació actual i la falta de recursos i contactes per poder aprofundir en l'estudi.

A causa d'aquestes limitacions i contratemps, es va decidir expandir l'àrea de treball i englobar l'assetjament escolar i les relacions conflictives, a causa del poc nombre de joves que havien patit només la primera. És més, es va observar amb les entrevistes que no tots els joves patien o havien patit assetjament escolar, però sí que hi havia certes característiques en comú en referència a relacions amb els companys. Respecte a aquest fet, les relacions no acabaven d'ajustar-se al que es podria considerar com a "normalitat" dins les relacions socials dels nens d'aquestes edats i per això es va decidir incloure-les dins la recerca.

Malgrat aquestes limitacions, l'estudi permet concloure que a partir de l'observació i la recerca bibliogràfica portada a terme, s'ha corroborat que realment els joves no tenen relacions d'amistat sòlides i gratificants. Són joves vulnerables que s'han trobat en un entorn en què no se'ls comprèn, i això ha comportat que es trobin poc integrants dins el grup classe, en solitud i amb un sentiment de rebuig per part dels seus companys (Spann, Kohler i Soenksen, 2003). És necessari tenir en compte que aquests nens i nenes no són iguals a la resta, i això pot haver provocat que els vegin com una amenaça o com a un "blanco obvio" (Granizo, Naylor i Del Barrio, 2006).

D'altra banda, és necessari comentar que no s'ha pogut explorar en més profunditat si realment els joves s'adonen del tipus de relació que tenen amb els seus companys, si realment perceben els comentaris despectius i si són conscients dels actes que els hi fan portar a terme. Per una banda, la jove que pateix assetjament escolar sí que se n'ha adonat i ha expressat que ho ha passat realment malament, però, d'altra banda, la resta d'estudiants no ha mostrat en cap moment que els hi molestin les burles i actes que porten a terme els seus companys. Així doncs, no se sap si és que no s'adonen del que passa al seu voltant, o sí que se n'adonen però no ho volen explicar. En referència a aquest tema, els resultats es poden haver donat pel fet que aquests joves experimenten significativament més solitud que els seus companys de classe, i realment, com que molts d'ells prefereixen estar en solitari, no s'adonen del que passa al seu voltant (Locke, Ishijima, Kasari i London, 2010). Tanmateix, alguns d'ells han

manifestat comportaments problemàtics i fins i tot agressius dins l'escola, fet que ha comportat que es convertissin en víctimes provocatives (Granizo, Naylor i Del Barrio, 2006). Tot i això, segueixen representant un grup especialment vulnerable a causa dels seus problemes a l'hora d'interactuar i compartir (Hernández i Van der Meulen, 2010).

En referència a una de les preguntes que es feia als joves, sobre si els hi agradaria canviar d'institució, cal esmentar que potser seria la solució en alguns casos, però segurament no en tots, ja que els canvis ja són prou difícils pels nens amb aquestes característiques, un canvi d'escola segurament no seria el més adequat. No seria la solució per molts d'aquests nens el fet d'anar a escoles especials, ja que, segons la National Autistic Society (2000), moltes investigacions han demostrat que els nens amb TEA que han sigut alumnes en escoles ordinàries, han millorat les seves habilitats socials a causa del contacte amb altres nens (Spann, Kohler i Soenksen, 2003), i anar a una escola especial potser aturaria el progrés que han pogut fer fins a l'actualitat. En altres estudis, s'ha trobat que els alumnes amb aquestes característiques, normalment valoren de forma positiva el fet d'estar escolaritzats en centres ordinaris i conviure amb els seus companys. Solen veure positivament l'entorn escolar en el qual es troben, les relacions amb els companys i els professors, així com tampoc solen fer comentaris negatius respecte a l'entorn en el qual es troben (Martos i Del Rey, 2013). Hi ha relació amb els resultats que s'han trobat dins la investigació, en el sentit que la majoria de nens no tenien queixa en referència a l'entorn escolar, els seus companys i professors, tot i que en un dels casos, aquests resultats eren diferents. Tot i això, s'ha de tenir en compte que cada cas és diferent, i potser en algun moment de la seva educació, algun dels joves pot arribar a necessitar un canvi d'institució.

D'altra banda, és necessari portar a terme educació socioemocional, no només dirigida a aquests nens, sinó a la resta de joves, ja que han de conèixer que existeix diversitat dins de l'aula, dins l'escola i també en el seu entorn. Es pot considerar que la prevenció que es porta a terme és poca, ja que si realment hi hagués mesures més restrictives en referència a la violència dins les aules, probablement els casos disminuirien, tant en referència als nens amb AAF, com amb altres nens que s'han trobat en la mateixa situació. Així mateix, la detecció precoç és un punt clau per poder impedir que la situació arribi més enllà i que sigui massa tard, així que es considera que el coneixement i la formació dels docents en aquest tema és clau per poder detectar casos d'assetjament escolar a temps. Tanmateix, com ja s'ha detectat

en estudis anteriors, la falta d'informació que es té dins d'aquest camp pot estar provocant que no es portin a terme els programes d'intervenció, prevenció i detecció específics per poder abordar i tractar aquest problema dins les aules (Falla i Ortega-Ruiz, 2019).

Les intervencions que es porten a terme quan hi ha assetjament escolar en nens amb TEA i amb AAF, és convenient que es focalitzin tant en l'entorn en què es troben, és a dir, els seus companys de classe, com en els dèficits centrals d'aquests nens, ja sigui en la capacitat de conversa com en els trastorns de comorbiditat (Sterzing, Shattuck, Narendorf, Wagner i Cooper, 2012). També és necessari intervenir en habilitats socials d'aquests joves, sobretot centrant-ho en el desenvolupament de l'amistat cap als iguals (Locke, Ishijima, Kasari i London, 2010). Tanmateix, de cara al futur, s'haurien d'abordar les taxes més altes de victimització a les escoles, augmentar la integració social i l'empatia (Sterzing, Shattuck, Narendorf, Wagner i Cooper, 2012). En referència al que han contestat a l'entrevista els professors i psicopedagogs, sobre si els plans d'intervenció s'havien de portar a terme de manera individualitzada o bé per a tots els alumnes de la mateixa manera, la millor opció seria adaptar-se a cada cas i tractar-lo individualment tenint en compte les dificultats del jove, el cas d'assetjament escolar, etc.

Finalment, és necessari portar a terme un pla de prevenció i de detecció més exhaustius, ja que s'ha detectat que se segueixen donant casos d'assetjament escolar, i, tot i que no acabarà d'un dia per l'altre, seria convenient que, a la mínima que hi ha senyals que s'està donant un cas d'assetjament, encara que només siguin petits actes, activar el protocol d'intervenció abans que vagi a pitjor. Així doncs, s'hauria d'augmentar la integració social d'aquests nens dins la classe, augmentar l'empatia i les habilitats socials dels companys dels nens amb TEA (Sterzing, Shattuck, Narendorf, Wagner i Cooper, 2012). Com ja van comentar Martos i Del Rey (2013), la integració educativa ha de constar de programes d'intervenció i conscienciació per poder arribar millorar el comportament que tenen els companys de classe cap als nens amb Necessitats educatives especials.

Per a futures recerques dins d'aquest àmbit, s'haurien de tenir en compte diversos aspectes. En primer lloc, estaria bé constar d'una mostra més gran, sobretot de joves, però també de professionals als quals poder entrevistar, ja que així els resultats serien més concloents, tindrien més validesa externa i es podrien generalitzar. D'altra banda, seria convenient poder comparar, amb les mateixes entrevistes, les respostes de nens que pateixen

assetjament escolar i que no tenen AAF, i nens que pateixen assetjament escolar però amb AAF. Seria una investigació en la qual es podria observar si realment les respostes i comportaments que tenen davant aquestes situacions, són els mateixos en els dos casos, o bé hi ha diferències. Així doncs, també seria interessant poder investigar les conseqüències que comporta el fet de patir assetjament escolar en els joves amb AAF. D'altra banda, seria una recerca suggerent el fet de poder comparar les visions de nens i nenes per separat, i observar si hi ha alguna variació. Pel que fa als protocols que es porten a terme, una altra investigació podria donar-se en cercar si hi ha diferències entre els que es porten a escoles públiques, concertades i privades. Donat que no s'ha pogut comparar en aquest estudi, seria una bona investigació cercar si hi ha diferències entre protocols depenent dels recursos dels quals disposen les escoles, o bé no hi ha diferències entre protocols i els fons dels quals disposa el centre escolar. Per acabar, tot i que s'ha corroborat que en totes les escoles amb les quals s'ha col·laborat consten d'un pla d'intervenció i un pla de prevenció, els treballadors han comentat que hi ha necessitats que no estan cobertes o aspectes que caldria millorar, consegüentment, es poden fer servir els suggeriments per crear-ne de nous i millorar els existents.

Agraïments

Primer de tot donar les gràcies a en Xavier Carbonell Sánchez, tutor del treball de fi de grau, per la seva implicació, revisió i ajuda en la investigació.

A continuació, agrair a una de les persones que ha fet possible que es portés a terme aquest treball, la psicòloga del centre de pràctiques en el que he estat durant l'últim any del grau de psicologia. M'ha ajudat a recollir la mostra, a contactar amb els professionals i a respondre totes les entrevistes en referència a cada cas.

Seguidament, donar les gràcies per la participació a tots els nens i nenes que van contestar les entrevistes, per la seva predisposició a ajudar-me en tot moment i la seva col·laboració.

Finalment, agrair als professionals de l'ensenyament, tant professors com psicopedagogs que han contestat les preguntes en referència als seus alumnes, per dedicar una estona del seu temps a ajudar-me en la meva investigació.

Referències

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th edition). Washington, DC: APA.
- Barbolla, M., i García, D. (1993). La teoría de la mente y el autismo infantil: una revisión crítica. *Revista complutense de educación*, 4 (2), 11-28.
- Bauminger, N. i Kasari, C. (2000). Loneliness and friendship in high-functioning children with autism. *Child Development*, 71, 447-456.
- Cabrera, V., Lizarazo, F. i Medina, D. (2016). Necesidades de relaciones sociales de niños y niñas con discapacidad intelectual en la familia y en la escuela. *Revista de educación y desarrollo social*, 10 (2), 86-101. doi: <http://dx.doi.org/10.18359/reds.1554>
- Cerezo, F. (2000). BULL-S: *Test de evaluación de la agresividad entre escolares. Forma A (Alumnado)*. Madrid: Albor-Cohs.
- Del Barrio, C., Gutiérrez, H., Barrios, Á., Van der Meulen, K. i Granizo, L. (2005). Maltrato por abuso de poder entre escolares, ¿de qué estamos hablando?. *Revista pediátrica de atención primaria*, 7, 75-100.
- Eeske Van Roekel, E., Scholte, R. i Didden, R. (2010). Bullying among adolescents with autism spectrum disorders: Prevalence and Perception. *Behavioural Science Institute, Radboud University Nijmegen*, 40, 63-73. doi: [10.1007/s10803-009-0832-2](https://doi.org/10.1007/s10803-009-0832-2)
- Falla, D. i Ortega-Ruiz, R. (2019). Los escolares diagnosticados con trastorno del espectro autista y víctimas de acoso escolar: una revisión sistemática. *Psicología Educativa*, 25, 77-90. doi: <https://doi.org/10.5093/psed2019a6>
- Ferrer, A., Carbonell, X. i Günther, C. (2019). ¿Qué motiva a las personas con alcoholismo a seguir en Alcohólicos Anónimos? *Revista española de drogodependencias*, 44 (4), 69-78.
- Frith, U. (2004). Emanuel Miller lecture: Confusions and controversies about Asperger syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (4), 672-686. doi: [0.1111/j.1469-7610.2004.00262.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00262.x)
- Garrabé de Lara, J. (2012). El autismo. Historia y clasificaciones. *Salud mental*, 35 (3), 257-261.

- Granizo, L., Naylor, P. i Barrio, C. (2006). Análisis de las relaciones sociales de los alumnos con Síndrome de Asperger en escuelas integradas de secundaria: Un estudio de casos. *Revista de psicodidáctica*, 11 (2), 281-292.
- Hernández, J. i Van Der Meulen, K. (2010). El maltrato por abuso de poder en el alumnado con trastornos del espectro autista y sus efectos sobre la inclusión. *Revista Española sobre discapacidad intelectual*, 41 (1), 23-40.
- Locke, J., Ishijima, E., Kasari, C. i London, N. (2010). Loneliness, friendship quality and the social networks of adolescents with high-functioning autism in an inclusive school setting. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 10 (2), 61-135. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2010.01148.x>
- Martos, A. i Del Rey, R. (2013). Implicación del alumnado con necesidades específicas de apoyo educativo en bullying. *Apuntes de psicología*, 31 (2), 183-190.
- Mosquera, D. i Andrade, I. (2015). El Trastorno del Espectro Autista (TEA) en la educación regular: estudio realizado en instituciones educativas de Quito, Ecuador. *Revista intercontinental de psicología y educación*, 17 (1), 163-181.
- National Autistic Society (2000). *Inclusion and autism: is it working?*. Londres: National Autistic Society.
- Sepúlveda, L., Medrano, C. i Martín, P. (2010). Integración en el aula regular de alumnos con Síndrome de Asperger o Autismo de alto funcionamiento: una mirada desde la actitud docente. *Bordón: Revista de Pedagogía*, 62 (4), 131-140.
- Spann, S., Kohler, F. i Soenksen, D. (2003). Examining parents' involvement in and perceptions of special education services: An interview with families in a parent support group. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 18 (4), 228-237. doi: [10.1177/10883576030180040401](https://doi.org/10.1177/10883576030180040401).
- Sterzing, P., Shattuck, P., Narendorf, S., Wagner, M. i Cooper, B. (2012). Bullying involvement and autism spectrum disorders: Prevalence and correlates of Bullying involvement among adolescents with an autism spectrum disorder. *Archives of pediatrics and adolescent medicine*, 166 (11), 1058-1064. doi: [10.1001/archpediatrics.2012.790](https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2012.790)
- Pérez, P. i Martínez, L. (2014). Perfiles cognitivos en el Trastorno Autista de Alto Funcionamiento y el Síndrome de Asperger. *Revista CES Psicología*, 7 (1), 141-155.

Urribarrí, M. (2016). Acoso escolar como factor limitante en la inclusión educativa de niños, niñas y jóvenes con trastornos del espectro autista. *Educación en Contexto*, 2, N° Especial, 296-312.

Van Schalkwyk, G., Smith, I., Silverman, W. i Volkmar, F. (2017). Brief report: Bullying and anxiety in high-functioning adolescents with ASD. *Journal of Autism and developmental disorders*, 48, 1819-1824. doi: [10.1007/s10803-017-3378-8](https://doi.org/10.1007/s10803-017-3378-8).

Taula 1. *Característiques dels joves amb AAF*

	Gènere	Edat	Escola	Curs
Pacient 1	Femení	12	Concertada	1r ESO
Pacient 2	Masculí	12	Pública	1r ESO
Pacient 3	Masculí	11	Concertada	5è Primària
Pacient 4	Masculí	13	Concertada	2n ESO
Pacient 5	Femení	15	Concertada	4t ESO
Pacient 6	Masculí	11	Concertada	5è Primària
Pacient 7	Masculí	12	Pública	1r ESO

Annex 1: Característiques de relacions socials dels nens

Tema	Subtema	Exemples
Amistats	Grups reduïts	Cas 1 (entrevista psicopedagog): Té amics? Es relaciona amb altres companys? <i>Sí, però sempre en grups reduïts. A la classe té 4 noies amb qui s'hi relaciona.</i>
	No interacció per part del nen	Cas 1 (entrevista psicòloga): Com descriu l'ambient escolar? <i>En les coordinacions amb l'escola, aquests expressen que es relaciona amb un nombre petit de companyes a les quals segueix però no hi ha intenció d'interaccionar amb elles.</i>
	Acceptació a nivell grupal	Cas 1 (entrevista psicòloga): Com descriu l'ambient escolar? <i>És una nena acceptada a nivell grupal.</i>
	No interacció per part dels companys	Cas 1 (entrevista psicopedagog): Com es comporten els seus companys amb ella? Està integrada? <i>La resta de companys no interactuen amb ella, ni de manera positiva ni de manera negativa.</i>
	No s'acosten	Cas 1 (entrevista psicopedagog): Com es comporten els seus companys amb ella? Està integrada? <i>La coneixen de primària, saben que no parla i tampoc s'hi acosten.</i>
	Passa desapercbut	Cas 2 (entrevista al psicopedagog) Com es comporta el nen/a dins la classe? <i>L'alumne passa totalment desapercbut, mostra una conducta inhibida.</i>
	No hi ha vinculació	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Parla sobre els seus amics? <i>A l'hora del pati juga però no fa cap vinculació amb cap nen de l'escola.</i>
	No hi mostra interès	Cas 3 (Entrevista a la professora) Té amics? Es relaciona amb altres companys? <i>Es relaciona molt poc amb els nens. No hi mostra interès, va al seu aire, més lent i sol quedar-se més enrere ell. No els busca gaire.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	Distreu als companys	Cas 4 (Entrevista al psicopedagog) Està atent o distreu als seus companys? <i>A vegades distreu els companys quan no té ganes de treballar.</i>
	Una única amiga	Cas 5 (entrevista a la psicòloga) Parla sobre els seus amics? <i>Sí, parla de la seva única amiga.</i>
	El diagnòstic ha agreujat la situació amb els companys	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema? <i>Mai ha tingut una amiga de veritat amb qui compartir moments de la infància i adolescència, a més, el seu diagnòstic no l'ha ajudat, sinó que ha agreujat aquestes situacions.</i>
	Està sol	Cas 6 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Generalment està sol</i>
	No comparteix gens d'interès amb els companys	Cas 6 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Si indagues una mica en el tema, generalment està sol perquè no comparteix gens d'interès amb els companys del grup classe.</i>
	Li agrada jugar a futbol	Cas 7 (Entrevista a la professora) Parla sobre els seus amics? <i>Generalment juga a futbol, és la seva gran passió i un dels seus principals interessos, per aquesta raó es relaciona amb els companys d'Institut.</i>
	Reservat/a	Cas 3 (Entrevista a la professora) Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit? <i>És molt reservat, tot i que ara expressa una mica.</i>
	Dificultat per participar a la dinàmica	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? <i>Es mostra més reservada i amb més dificultat per participar de la dinàmica</i>

Tema	Subtema	Exemples
Comportament al centre psicològic en teràpia grupal	Cap intenció de participar	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? <i>Quan es treballa en petit grup el seu comportament canvia, es mostra més reservada i amb més dificultat per participar de la dinàmica. Respon a preguntes que se li fan directament, però sense cap intenció de participar.</i>
	No mira a la cara, juga amb el cabell (c. No verbal)	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? <i>La seva comunicació no verbal, també varia, no mira a la cara, juga amb el seu cabell i es gira.</i>
	Sensibilitat i plor	Cas 2 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>Quan se li demana directament i és una pregunta que ell no esperava es mostra sensible i plora.</i>
	Dificultat en la participació espontània	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>Presenta dificultats significatives per seguir les converses, perquè en moltes ocasions no entén el que s'està treballant, i això dificulta la seva participació espontània en el grup.</i>
	Distret	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>En les sessions grupals participa de les sessions encara que en moltes ocasions es mostra distret i en el seu món.</i>
	Dificultats seguir converses	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>Presenta dificultats significatives per seguir les converses</i>

Tema	Subtema	Exemples
	No entén què es treballa	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>Perquè en moltes ocasions no entan el que s'està treballant, i això dificulta la seva participació espontània en el grup.</i>
	Poques estratègies de relació	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències? <i>En les sessions grupals participa mostrant poques estratègies de relació.</i>
	Intenta donar la nota	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen en les sessions grupals (companys)? <i>Intenta donar la nota perquè tothom se'l miri fent comentaris poc adients a la situació que s'està compartint.</i>
	Els companys es cansen del seu comportament	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen en les sessions grupals (companys)? <i>Intenta donar la nota perquè tothom se'l miri fent comentaris poc adients a la situació que s'està compartint. Això fa que els companys es cansin del seu comportament.</i>
	Obertura i comunicació	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? <i>Actualment en les sessions grupals es mostra molt més oberta i comunicativa.</i>
	Bones aportacions i reflexions	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? <i>Actualment en les sessions grupals es mostra molt més oberta i comunicativa. Fa bones aportacions i reflexions als companys.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	Ús del llenguatge poc adequat	Cas 6 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>La relació amb els companys és bona, si li demanes els ajuda, però en general intenta provocar-los, fa ús d'un llenguatge poc adequat quan es dirigeix a ells.</i>
	Es relaciona amb qui coneix de fa temps	Cas 7 (Entrevista a la psicòloga) Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? <i>Es relaciona amb algunes de les companyes del grup, sobretot a les quals coneix de fa temps. Amb la resta no interacciona i no té intenció de fer-ho.</i>
Ambient escolar	Positiu	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>En general, valora l'entorn escolar com a positiu. Li agrada anar-hi, tot i els petits conflictes que pot tenir.</i>
	Poc ajustada a la realitat	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>La seva percepció de l'ambient escolar és positiva, encara que poc ajustada a la realitat.</i>
	Prefereix estar a casa	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Li agrada anar a fer algunes assignatures que l'interessen, però prefereix estar a casa.</i>
	Li agrada anar a l'escola	Cas 2 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Sí, li agrada anar a l'escola. No ha fet cap comentari negatiu envers aquesta.</i> Cas 7 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Sí, li agrada anar a l'escola. No ha fet cap comentari negatiu envers aquesta.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	No se sent bé del tot	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>En general sembla no sentir-se bé dins l'entorn escolar, encara que ell no ho verbalitza directament, però fa comentaris en què expressa que troba a faltar la seva escola de Manresa i els seus amics.</i>
	Es queixa de professors i situacions que no entén	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>Generalment es queixa d'algun professor i d'alguna situació amb els iguals que no ha acabat d'entendre, o que ha malentès i això ha desencadenat en algun conflicte entre iguals.</i>
	Té curiositat per aprendre	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Sí, és un nen que li agrada anar a l'escola. Li agrada aprendre i té molta curiositat per fer-ho.</i>
	No té bona imatge de l'escola	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>No té una bona imatge de l'entorn escolar.</i>
	No li agrada anar al pati	Cas 6 (Entrevista a la psicòloga) Li agrada anar a l'escola? <i>Sí, li agrada anar a l'escola. L'únic que no li agrada d'aquesta és el pati.</i>
	El rendiment millora en funció dels interessos	Cas 6 (Entrevista a la professora) Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques? <i>No, sempre assisteix. El rendiment pot millorar en funció dels seus interessos.</i>
	Comentari despectiu	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte? <i>Els companys saben com és i la deixen fer tranquil·lament, tot i que està molt aïllada i ha rebut algun comentari despectiu per part dels seus companys.</i>

Tema	Subtema	Exemples
Assetjament escolar/ relacions socials conflictives	Comentari ofensiu	Cas 2 (Entrevista a la psicòloga) Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte? <i>La informació que ens donen des de l'escola és que està integrat dins el grup classe, tot i que no hi ha molta interacció per part dels companys i hi ha hagut algun comentari ofensiu.</i>
	L'utilitzen per fer coses	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte? <i>Directament no, però ens ha fet comentaris de situacions que els nens l'utilitzen per fer coses poc adequades a altres nens.</i>
	Problemes amb nens més grans	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte? <i>Ha tingut algun problema amb algun nen més gran, però s'ha gestionat des de l'escola. I també algun conflicte entre iguals, com ja he comentat abans.</i>
	Conflictes entre iguals	Cas 4 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>Generalment es queixa d'algun professor i d'alguna situació amb els iguals que no ha acabat d'entendre, o que ha malentès i això ha desencadenat en algun conflicte entre iguals.</i>
	Se n'han rigut i burlat	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Com descriu l'ambient escolar? <i>Al llarg de tota l'etapa escolar ha tingut dificultats per relacionar-se, sempre l'han apartat i, en moltes ocasions, s'han rigut i burlat d'ella.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	L'han apartat	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema? <i>Crec que ella, en el seu procés educatiu, no ha estat ben adaptada a l'entorn escolar. És una nena que sempre han apartat i han deixat sola.</i>
	Relació conflictiva	Cas 6 (Entrevista a la psicòloga) Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte? <i>No, sempre ha estat integrat dins el grup classe i és un nen que normalment no té problemes amb altres companys, tot i que ha tingut alguna relació conflictiva amb algun d'ells.</i>
	Situació complicada	Cas 7 (Entrevista a la psicòloga) Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte? <i>No, no ha fet cap comentari d'assetjament dins l'entorn escolar. La informació que ens donen des de l'escola és que està integrat dins el grup classe, tot i que algun cop hi ha hagut alguna situació complicada.</i>

Annex 2: Intervencions que es porten a terme

Tema	Subtema	Exemples
Intervenció actual de l'escola	No ha fet falta	Cas 1 (Entrevista a la psicòloga) L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció? No ha fet falta.
	Protocol de <i>Bullying</i>	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció? <i>Sí, van aplicar el protocol de Bullying, van fer tutories setmanals amb ella i la psicopedagoga per ajudar-la a gestionar situacions que li generessin malestar, etc.</i>
	L'escola nega l'assetjament escolar des d'un principi	Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo? <i>Crec que les escoles haurien de vetllar aquestes situacions, donat que quan se'ls hi comenta un cas d'aquest la primera resposta és "en aquesta escola no passa això".</i>
Existència de diferents plans d'intervenció	No hi ha diferents plans	Cas 2 (Entrevista a la professora) És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens? No, és el mateix.
	Es personalitzen en cada cas	Cas 3 (Entrevista a la professora) És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens? <i>Els plans d'intervenció es personalitzen en cada cas.</i>
Pla de prevenció	Pla d'acció tutorial	Cas 1 (Entrevista al psicopedagog) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>Es duen a terme activitats dins el marc del pla d'acció tutorial, que implica sessions de tutoria i tractament del tema quan sorgeixen situacions, i entrevistes individuals.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	Entrevistes individuals	Cas 2 (Entrevista al psicopedagog) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>A partir d'aquí, més específicament, la figura del tutor individual ha de vetllar d'una forma més persistent sobre la inclusió de l'alumne a l'aula i sobre el seu benestar.</i>
	Treball preventiu a totes les matèries	Cas 2 (Entrevista al psicopedagog) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>Evitar situacions d'assetjament passar per un treball preventiu i de forma sistemàtica de la convivència. És clau treballar en tots els espais del centre i de forma transversal a totes les matèries valors de pluralitat, participació democràtica, inclusió social, igualtat d'oportunitats, respecte a la diferència, gestió positiva de conflictes i la cultura de pau.</i>
	Cohesió grupal i prevenció d'assetjament	Cas 2 (Entrevista al psicopedagog) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>En l'àmbit de tutoria de grup també es treballarà específicament per la cohesió del grup i la prevenció de l'assetjament.</i>
	Conèixer les pròpies emocions i relaxació	Cas 3 (Entrevista a la professora) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>El pla de prevenció que ja fa anys que fem en l'àmbit d'escola va enfocat a conèixer les emocions pròpies, es fa relaxació en diferents moments del dia.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	Cartes de Kanamori	Cas 3 (Entrevista a la professora) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>Es fan cartes de Kanamori i es treballa molt també el fet de reflexionar sobre com se sentirien si reben el que han fet, etc.</i>
	Es parla de l'assetjament escolar en la tutoria	Cas 4 (Entrevista al psicopedagog) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>A més a més des de tutoria es parla del tema de l'assetjament i la relació que poden tenir en els companys.</i>
	Dinàmiques de reflexió i suports audiovisuals	Cas 4 (Entrevista al psicopedagog) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>Es fan dinàmiques de reflexió, suports audiovisuals, etc.</i>

Annex 3: Necessitats identificades en l'entorn escolar

Tema	Subtema	Exemples
Com podria millorar la situació actual	Parlar amb els alumnes, mecanismes de detecció, potenciar observació i denuncia dels casos, potenciar educació emocional i autoestima i treballar competències socials	Cas 1 (Entrevista al psicopedagog) Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de <i>bullying</i> ? <i>Parlar del tema amb els alumnes dins el marc tutorial, establir millors mecanismes de detecció, potenciar que els alumnes observin i denunciïn casos, potenciar l'educació emocional dels alumnes i l'autoestima, treballar competències socials.</i>
	Treballar en tots els espais del centre, tutoria individual i de grup i suport de l'orientador del centre	Cas 2 (Entrevista al psicopedagog) Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de <i>bullying</i> ? <i>Es podria evitar tal com hem dit, fent un bon treball des de tots els espais del centre i matèries del currículum i a partir de la figura del tutor individual, el de grup i el suport de l'orientador de centre.</i>
	Integració en l'entorn escolar, social i comunitari	Cas 3 (Entrevista a la psicòloga) Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo? <i>Crec que s'hauria de vetllar per la integració d'aquest nen en l'entorn escolar, social i comunitari, perquè com he dit anteriorment, és un nen molt manipulable i influenciable que no preveu les conseqüències dels seus actes i això el pot portar a tenir algun problema.</i>

Tema	Subtema	Exemples
	Problema social greu (tele, xarxes socials)	<p>Cas 3 (Entrevista al psicopedagog) Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de <i>bullying</i>? <i>Crec que això també és un problema social greu, ja que hi ha moltes conductes que tenen els nens que són fruit de què veuen a la societat, a la tele, a les xarxes socials, etc. i tenen actituds que per ells són normals. Penso que hi ha un problema més de fons.</i></p>
	Ràtio més baixa	<p>Cas 4 (Entrevista al psicopedagog) Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de <i>bullying</i>? <i>Crec que aquest tema es té molt en compte i s'intenta fer els possibles perquè els alumnes puguin estar bé a la classe i es puguin relacionar millor entre ells. Si hi hagués una ràtio més baixa, segurament es podria millorar molt aquesta relació.</i></p>
	L'escola hauria de vetllar aquestes situacions	<p>Cas 6 (Entrevista a la professora) Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument? <i>Vetllar per les situacions i cada vegada que hi ha un incident es fa un treball. Hi ha una escolta per part de les dues parts implicades, i se soluciona el problema, es fa temps fora, etc.</i></p>

Tema	Subtema	Exemples
	Oferir espais de comunicació i expressió	<p>Cas 5 (Entrevista a la psicòloga) Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo? <i>Crec que les escoles haurien de vetllar aquestes situacions, donat que quan se'ls hi comenta un cas d'aquest la primera resposta és “en aquesta escola no passa això”. Cal dir, però, que de seguida, quan van veure que la situació era greu, van posar els medis necessaris per resoldre-la, oferint a la nena un espai de comunicació i expressió que l'ha ajudat a afrontar aquesta situació.</i></p>
	Si els pares entenguessin millor el diagnòstic del fill	<p>Cas 7 (Entrevista a la psicòloga) Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo? <i>Crec que la família està molt implicada en l'evolució del seu fill, sobretot en l'evolució dels aprenentatges. Crec que no acaben d'entendre el diagnòstic del seu fill i per això no li donen gaire importància.</i></p>

Annex 4. Entrevista al nen/a

1. T'agrada anar a l'escola? Creus que aprens coses interessants?
2. T'agraden els teus professors? Creus que si tens un problema, ells et poden ajudar?
3. Quina assignatura t'agrada més i quina t'agrada menys?
4. T'agrada anar al pati? Jugues amb els teus companys?
5. Tens amics?
6. Com es porten els teus companys amb tu? (Jugar, fer treballs, etc.)
7. Alguna vegada t'ha fet mal un company? Era sense voler o no?
8. Què fas tu quan un nen/a et molesta? (A qui li expliques, etc.)
9. Alguna vegada has fet alguna cosa que pugui molestar als altres nens? Si és que sí, per què?
10. Els teus companys s'enfaden sovint amb tu? Alguna vegada els nens es riuen de tu?
11. T'agradaria canviar d'escola o t'agrada la teva?

Annex 5. Entrevista a la psicòloga

Experiència del nen

1. Com es comporta el nen/a en les sessions individuals?
2. Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?
3. Com descriu l'ambient escolar?
4. Li agrada anar a l'escola?
5. Parla sobre els seus amics?
6. Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?
7. Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.)
8. Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?

Intervencions

9. L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?
10. Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?
11. Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?

Annex 6. Entrevista al professor/a o psicopedagog/a**Experiència del nen**

1. Com es comporta el nen/a dins la classe? Està atent o distreu als seus companys?
2. Té amics? Es relaciona amb altres companys?
3. Com es comporten els seus companys amb ell? Està integrat?
4. Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques?
5. Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit?
6. La família està pendent de com evoluciona i es relaciona el nen dins l'escola?

Intervencions

7. Hi ha algun pla d'intervenció en casos d'assetjament escolar? Si és que sí, saps quins passos s'han de seguir quan es porta a terme la intervenció?
8. És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens?
9. Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument?

Necessitats

10. Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de *bullying*?

Annex 7: EntrevistesCas 1

Gènere: Femení

Edat: 12

Escola: Concertada

Entrevista al pacient 1

1. **T'agrada anar a l'escola?** No m'agrada anar a l'escola, preferiria que només fóssim nenes perquè els nens em molesten, sempre fan "tonteries". **Creus que aprens coses interessants?** Sí, m'agrada molt socials perquè puc escriure molt i és el que més m'agrada fer.
2. **T'agraden els teus professors?** Sí que m'agraden tots. **Creus que si tens un problema, ells et poden ajudar?** Sí.
3. **Quina assignatura t'agrada més i quina t'agrada menys?** La que m'agrada més és Visual i plàstica i la que m'agrada menys és matemàtiques, no sé fer ni multiplicacions ni divisions.
4. **T'agrada anar al pati?** Sí que m'agrada, ja que em puc relaxar, estar jugant amb les pedres i altres coses. **Jugues amb els teus companys?** No jugo amb els companys, prefereixo estar sola.
5. **Tens amics?** Sí, molts.
6. **Com es porten els teus companys amb tu? (Jugar, fer treballs, etc.)** Bé, els nois no em cauen tan bé, sempre fan "tonteries". Les noies em cauen millor.
7. **Alguna vegada t'ha fet mal un company? Era sense voler o no?** No m'han fet mai mal.
8. **Què fas tu quan un nen/a et molesta? (A qui li expliques, etc.)** No em molesten.
9. **Alguna vegada has fet alguna cosa que pugui molestar als altres nens? Si és que si, per què?** No.
10. **Els teus companys s'enfaden sovint amb tu?** No s'enfaden amb mi. **Alguna vegada els nens es riuen de tu?** Ells de mi no se'n riuen, però quan jo veig alguna cosa que em fa gràcia, ric d'ells.

- 11. T'agradaria canviar d'escola o t'agrada la teva?** M'agrada la meva, no em canviaria d'escola.

Entrevista a la psicòloga

Experiència de la nena

- 1. Com es comporta la nena en les sessions individuals?** És una nena que individualment es mostra oberta i comunicativa, amb ganes de verbalitzar situacions, inquietuds i interessos personals.
- 2. Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?** Quan es treballa en petit grup el seu comportament canvia, es mostra més reservada i amb més dificultat per participar de la dinàmica. Respon a preguntes que se li fan directament, però sense cap intenció de participar. La seva comunicació no verbal, també varia, no mira a la cara, juga amb el seu cabell i es gira.
- 3. Com descriu l'ambient escolar?** La seva percepció de l'ambient escolar és positiva, encara que poc ajustada a la realitat. En les coordinacions amb l'escola, aquests expressen que es relaciona amb un nombre petit de companyes a les quals segueix però no hi ha intenció d'interaccionar amb elles. Al pati juga sola o es distreu amb elements de l'entorn. Tot i això, és una nena acceptada a nivell grupal.
- 4. Li agrada anar a l'escola?** Li agrada anar a fer algunes assignatures que l'interessin, però prefereix estar a casa. En cursos anteriors presentava mutisme selectiu, només parlava amb la psicopedagoga de l'escola i amb un to de veu molt baix. Actualment, sembla que aquesta situació s'ha reduït, encara que pot aparèixer en la relació amb diferents professors.
- 5. Parla sobre els seus amics?** Sí, parla sobre diferents amigues que són les que segueix al pati, però no va més enllà de dir què han fet al pati.
- 6. Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?** No, com he comentat anteriorment, és una nena acceptada en l'àmbit de grup-classe. Els companys saben com és i la deixen fer tranquil·lament, tot i que està molt aïllada i ha rebut algun comentari despectiu per part dels seus companys. S'ha

d'anar vetllant, perquè aquest any ha començat a fer l'r d'ESO i ens podem trobar amb alguna situació amb altres nenes de cursos superiors.

7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.).** No ha patit cap classe d'assetjament escolar.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** La família està preocupada per com serà la seva adaptació a aquesta nova etapa. Els preocupa el fet que faci mutisme selectiu, però generalment, la veuen tranquil·la i feliç.

Intervencions

9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** No ha fet falta.
10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** Actualment crec que ella està bé dins l'entorn escolar i no cal cap classe de mesura per fomentar l'adaptació d'ella al grup, sí que caldria intentar que s'integrés més dins el grup classe.
11. **Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?**

Entrevista al psicopedagog

Experiència del nen

1. **Com es comporta el nen/a dins la classe? Està atent o distreu als seus companys?** Comportament discret a l'aula, passiu, sense intervencions. No interactua amb companys/es. Deduïm cert grau d'atenció a estones. Desconnexions habituals. No distreu als companys.
2. **Té amics? Es relaciona amb altres companys?** Sí, però sempre en grups reduïts. A la classe té 4 noies amb qui s'hi relaciona.
3. **Com es comporten els seus companys amb ella? Està integrada?** La resta de companys no interactuen amb ella, ni de manera positiva ni de manera negativa. La coneixen de primària, saben que no parla i tampoc s'hi acosten. Només ho han fet les noies que he esmentat a la pregunta 2. A més a més, per facilitar la interacció amb ella, els dimarts a l'hora del pati em quedo amb ella a la classe i parlem de coses, endrecem el calaix o repassem alguna matèria. Hi ha hagut algun dia, que les seves

amigues s'han quedat i ella ha fet una presentació d'un treball i la lectura en veu alta d'un text.

4. **Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques?** No, al contrari. Crec que s'ha posat a treballar una mica més, tot i que encara hi ha matèries que li fan mandra. Estem contents perquè ja ha assistit a una sortida i està previst que vingui a la següent.
5. **Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit?** No.
6. **La família està pendent de com evoluciona i es relaciona el nen dins l'escola?** Sí. Hem tingut diverses entrevistes i mantenim el contacte també telefònicament.

Intervencions

7. **Hi ha algun pla d'intervenció en casos d'assetjament escolar? Si és que sí, saps quins passos s'han de seguir quan es porta a terme la intervenció?** Seguim el protocol d'intervenció que marca el departament d'educació, i implica acció tutorial i donar a conèixer la situació a la direcció de l'escola, a les famílies i al psicopedagog de l'escola.
8. **És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens?** No, tot i que cal emprar més l'acció tutorial i activar a tot l'equip de curs per tal de detectar qualsevol situació
9. **Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument?** Es duen a terme activitats dins el marc del pla d'acció tutorial, que implica sessions de tutoria i tractament del tema quan sorgeixen situacions, i entrevistes en l'àmbit individual.

Necessitats

10. **Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de bullying?** Parlar del tema amb els alumnes dins el marc tutorial, establir millors mecanismes de detecció, potenciar que els alumnes observin i denunciïn casos, potenciar l'educació emocional dels alumnes i l'autoestima, treballar competències socials.

Cas 2

Gènere: Masculí

Edat: 12

Escola: Pública

Entrevista al pacient 2

1. **T'agrada anar a l'escola?** Sí que m'agrada anar a l'escola perquè estic amb els meus amics i de vegades faig coses "xules" a classe. **Creus que aprens coses interessants?** Sí, a vegades aprenc coses interessants com saber què és una serralada.
2. **T'agraden els teus professors?** Sí, però hi ha una professora que no li cau bé a ningú i a mi tampoc, ja que a vegades posa incidències sense sentit. **Creus que si tens un problema, ells et poden ajudar?** Sí.
3. **Quina assignatura t'agrada més i quina t'agrada menys?** No tinc assignatura preferida. La que m'agrada menys és anglès.
4. **T'agrada anar al pati?** Sí. **Jugues amb els teus companys?** Jugar no, però parlem.
5. **Tens amics?** Sí, bastants. En tinc 10.
6. **Com es porten els teus companys amb tu? (Jugar, fer treballs, etc.)** Bé.
7. **Alguna vegada t'ha fet mal un company?** Una però sense voler. **Era sense voler o no?** Estàvem jugant i em va fer mal.
8. **Què fas tu quan un nen/a et molesta? (A qui li expliques, etc.)** No em molesten. Si em passés li explicaria als professors o als amics.
9. **Alguna vegada has fet alguna cosa que pugui molestar als altres nens? Si és que sí, per què?** No.
10. **Els teus companys s'enfaden sovint amb tu?** No s'enfaden amb mi. **Alguna vegada els nens es riuen de tu?** No.
11. **T'agradaria canviar d'escola o t'agrada la teva?** M'agrada la meva escola.

Entrevista a la psicòloga**Experiència del nen**

1. **Com es comporta el nen/a en les sessions individuals?** És un nen que sempre ha treballat en grup d'Habilitats socioemocionals, però quan se li dedica una estona individualment es mostra sensible i li costa interaccionar amb l'adult. Quan treballem individualment i se li demana sobre aspectes del dia a dia, es posa nerviós i plora (situació generada per l'estrès que li comporta aquesta situació). Davant aquesta situació el deixo sortir al lavabo a calmar-se i posteriorment en parlem.
2. **Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?** En les sessions grupals se li ha observat un canvi. Quan se li demana directament i és una pregunta que ell no esperava es mostra sensible i plora (com he comentat anteriorment, davant aquesta situació fem el que deia en la pregunta anterior), encara però, hi ha ocasions que ell respon espontàniament a qüestions que s'estan treballant i no apareix el plor.
3. **Com descriu l'ambient escolar?** És un nen al qual li agrada anar a l'escola i en general no té cap queixa envers aquesta. Té un grupet d'amics reduït amb els que es relaciona i juga a l'estona de pati.
4. **Li agrada anar a l'escola?** Sí, li agrada anar a l'escola. No ha fet cap comentari negatiu envers aquesta.
5. **Parla sobre els seus amics?** Sí, té un grupet d'amics reduït amb el que es relaciona i juga a l'escola.
6. **Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?** No, no ha fet cap comentari d'assetjament dins l'entorn escolar. La informació que ens donen des de l'escola és que està integrat dins el grup classe, tot i que no hi ha molta interacció per part dels companys i hi ha hagut algun comentari ofensiu.
7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.)** No ha patit cap classe d'assetjament.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** La família es preocupa per l'evolució del nen a l'escola. Estaven preocupats per com seria la seva

adaptació al nou entorn escolar, però en veure que ha estat positiva es mostren tranquils.

Intervencions

9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** No ha estat necessari.
10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** Crec que la família està molt implicada en l'evolució del nen, així com preocupada per totes aquelles situacions que li poden generar malestar en el dia a dia.
11. **Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?**

Entrevista al psicopedagog

1. **Com es comporta el nen/a dins la classe? Està atent o distreu als seus companys?**
L'alumne passa totalment desapercbut, mostra una conducta inhibida. En general està atent, té ganes de fer bé les coses i hi posa esforç. A mesura que ha passat el curs ha anat agafant confiança i és capaç de demanar ajuda a l'adult. En aquest moment encara no és possible fer-lo participar individualment davant de tota la classe, ja que pot suposar una situació d'estrès i d'angoixa difícil de gestionar per a ell.
2. **Té amics? Es relaciona amb altres companys?** Té un cercle d'amics reduït, però es relaciona correctament amb aquests. Els hi mostra confiança i té ganes de compartir coses amb ells.
3. **Com es comporten els seus companys amb ell? Està integrat?** Els companys, sobretot els de la classe el coneixen bé, li tenen respecte i en general li donen suport, a excepció d'alguna vegada que han fet algun comentari cap a ell, però ja no ha passat més.
4. **Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques?** Ha faltat poc a classe, i quan ha faltat ha estat justificat. El seu rendiment en les tasques és en general satisfactori.
5. **Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit?** Valorem la seva adaptació al centre com a positiva. Al principi va demostrar més símptomes d'ansietat

i de malestar, però a mesura que el curs ha avançat el nen s'ha anat adaptant, s'ha mostrat més confiat i les relacions amb els companys i amb l'adult han millorat.

6. **La família està pendent de com evoluciona i es relaciona el nen dins l'escola?** Sí, existeix contacte continuat entre la tutora individual del nen i la família. Alhora, la tutora individual es reuneix amb la família un cop el trimestre.

Intervencions

7. **Hi ha algun pla d'intervenció en casos d'assetjament escolar? Si és que sí, saps quins passos s'han de seguir quan es porta a terme la intervenció?** Ens basem en el protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament entre iguals del Departament d'Educació.

Les fases clau davant d'un possible cas:

- a. Fase de detecció: conèixer els indicadors que fan pensar que existeix una situació d'assetjament.
 - b. Fase de valoració per a confirmar o no la situació. Inclou la compilació d'informació, l'entrevista amb el possible alumne assetjat i amb tots els alumnes implicats, les famílies, professorat...
 - c. Fase d'intervenció amb els diferents destinataris. Disseny de mesures i suports educatius per superar la situació i procurar el benestar i desenvolupament de l'alumne assetjat.
8. **És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens?** No, és el mateix. El final la diversitat és un fet. Tots som diferents, i qualsevol diferència pot provocar una situació d'assetjament a les aules.
9. **Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument?** Evitar situacions d'assetjament passar per un treball preventiu i de forma sistemàtica de la convivència. És clau treballar en tots els espais del centre i de forma transversal a totes les matèries valors de pluralitat, participació democràtica, inclusió social, igualtat d'oportunitats, respecte a la diferència, gestió positiva de conflictes i la cultura de pau. A partir d'aquí, més específicament, la figura del tutor individual ha de vetllar d'una forma més persistent sobre la inclusió de l'alumne a l'aula i sobre el seu

benestar. En l'àmbit de tutoria de grup també es treballarà específicament per la cohesió del grup i la prevenció de l'assetjament.

Necessitats

10. **Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de bullying?** Es podria evitar tal com hem dit, fent un bon treball des de tots els espais del centre i matèries del currículum, i a partir de la figura del tutor individual, el de grup i el suport de l'orientador de centre.

Cas 3

Gènere: Masculí

Edat: 11

Escola: Concertada

Entrevista al pacient 3

1. **T'agrada anar a l'escola?** (S'ha quedat pensant una estona) depèn del dia, sobretot de les assignatures que tingui. **Creus que aprens coses interessants?** Crec que aprenc coses interessants a matemàtiques, m'agrada molt aquesta assignatura. He après coses sobre els pesos i les altures.
2. **T'agraden els teus professors?** Només m'agrada el professor de matemàtiques i d'anglès, sobretot per la seva actitud. Els altres professors no m'agraden gens, els odio. **Creus que si tens un problema, ells et poden ajudar?** No tinc mai dubtes ni problemes, i si en tinc li demano a un amic.
3. **Quina assignatura t'agrada més i quina t'agrada menys?** Les que més m'agraden són matemàtiques i educació física. Les que menys són anglès i ciències del medi.
4. **T'agrada anar al pati? Jugues amb els teus companys?** Sí que m'agrada anar al pati, sobretot quan jugàvem partits de futbol, ja que m'encanta el futbol. Ara ja no hi juguem perquè vam tenir problemes. Ara ells juguen a jocs que no m'agraden així que no jugo, tinc altres coses a fer.
5. **Tens amics?** Hi ha gent que parla amb mi.

6. **Com es porten els teus companys amb tu? (Jugar, fer treballs, etc.)** Més o menys, ni bé ni malament, depèn del dia.
7. **Alguna vegada t'ha fet mal un company? Era sense voler o no?** Sí que m'han fet mal algun cop (calla).
8. **Què fas tu quan un nen/a et molesta? (A qui li expliques, etc.)** Li dic a ell que em pari de molestar, però no parlo molt.
9. **Alguna vegada has fet alguna cosa que pugui molestar als altres nens? Si és que si, per què?** Alguna vegada, quan parlo amb algú i una altra persona vol parlar amb mi també, aquesta s'enfada perquè no li faig cas.
10. **Els teus companys s'enfaden sovint amb tu?** No s'enfaden amb mi perquè no faig res que els pugui fer enfadar. **Alguna vegada els nens es riuen de tu?** De mi no s'han rigut, jo m'he rigut d'algun company meu de la mesquita quan l'han renyat i li han pegat amb un pal per fer "tonteries".
11. **T'agradaria canviar d'escola o t'agrada la teva?** No m'agradaria canviar d'escola. El que canviaria si pogués canviar alguna cosa, seria tenir espais oberts. Prefereixo l'escola a la qual anava abans, era a Manresa, allà tenia amics. Trobo a faltar Manresa i m'agradaria tornar a aquella escola.

Entrevista a la psicòloga

Experiència del nen

1. **Com es comporta el nen/a en les sessions individuals?** És un nen que sempre ha treballat en grup d'Habilitats socioemocionals, però quan se li dedica una estona individualment, es mostra còmode i amb ganes d'explicar coses.
2. **Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?** En les sessions grupals participa de les sessions encara que en moltes ocasions es mostra distret i en el seu món. Presenta dificultats significatives per seguir les converses, perquè en moltes ocasions no entén el que s'està treballant, i això dificulta la seva participació espontània en el grup.
3. **Com descriu l'ambient escolar?** En general sembla no sentir-se bé dins l'entorn escolar, encara que ell no ho verbalitza directament, però fa comentaris en què

expressa que troba a faltar la seva escola de Manresa i els seus amics. Això ens fa pensar que no està gaire bé al centre escolar.

4. **Li agrada anar a l'escola?** Li agrada anar a l'escola però no s'acaba de sentir bé el tot. Presenta dificultats significatives en els aprenentatges i de relació amb els iguals.
5. **Parla sobre els seus amics?** No, no és un nen que parli d'un grup d'amics ni de cap nen en concret. A l'hora del pati juga però no fa cap vinculació amb cap nen de l'escola.
6. **Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?** Directament no, però ens ha fet comentaris de situacions que els nens l'utilitzen per fer coses poc adequades a altres nens. Des de l'escola també se'ns va informar d'aquestes situacions perquè ho poguessin treballar amb ell i es negués a fer aquestes coses.
7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.).** No ha fet cap comentari.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** La família no entén el diagnòstic del nen. S'està treballant perquè acceptin les dificultats i posin límits a casa, principalment en horaris de sortides al carrer, ja que és un nen que volta molt sol i és molt manipulable.

Intervencions

9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** No ha estat necessari.
10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** Crec que s'hauria de vetllar per la integració d'aquest nen en l'entorn escolar, social i comunitari, perquè com he dit anteriorment, és un nen molt manipulable i influenciable que no preveu les conseqüències dels seus actes i això el pot portar a tenir algun problema.
11. **Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?**

Entrevista a la professora

1. **Com es comporta el nen/a dins la classe?** El nen, a dins la classe es comporta amb normalitat, va a la seva més aviat, està atent i en alguns moments està més distret. Vol participar i en moltes ocasions no fa referència al tema. **Està atent o distreu als seus companys?** No es distreu gaire amb els companys.
2. **Té amics? Es relaciona amb altres companys?** Es relaciona molt poc amb els nens. No hi mostra interès, va al seu aire, més lent i sol quedar-se més enrere ell. No els busca gaire.
3. **Com es comporten els seus companys amb ell? Està integrat?** Aquest és el tercer curs que està a l'escola i prefereix anar més sol que amb companys. Hi ha algun company que aprofita situacions per fer-li mal, però a vegades no podem intervenir perquè no ho explica gaire, tot i que estem aconseguint que expliqui una mica.
4. **Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques?** No, sempre assisteix. El rendiment és molt baix perquè té dificultats importants, però aquest any mostra ganes de treballar. El seu ritme és molt lent.
5. **Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit?** En general acostuma a estar més aviat trist i apàtic. Però ja no és només el tema de l'escola. És molt reservat, tot i que ara expressa una mica.
6. **La família està pendent de com evoluciona i es relaciona el nen dins l'escola?** La família està preocupada pel nen, però no l'acaba d'entendre perquè a casa també es manifesta així com a l'escola, i va fent més sol. I també surt sol.
7. **Hi ha algun pla d'intervenció en casos d'assetjament escolar? Si és que sí, saps quins passos s'han de seguir quan es porta a terme la intervenció?** Alguns mestres hem fet formació al respecte, i quan hi ha hagut alguna cosa es fan les actuacions pertinents. Es van fent intervencions en funció del cada cas. El primer que es fa és parlar amb les diferents parts i fer una mediació si cal, etc.
8. **És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens?** Els plans d'intervenció es personalitzen en cada cas.
9. **Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument?** El pla de prevenció que ja fa anys que fem en l'àmbit d'escola va enfocat

a conèixer les emocions pròpies, es fa relaxació en diferents moments del dia. Es fan cartes de Kanamori i es treballa molt també el fet de reflexionar sobre com se senten si reben el que han fet, etc. Vetllar per les situacions i cada vegada que hi ha un incident es fa un treball. S'escolten les dues parts, i se soluciona el problema, es fa temps fora, etc.

- 10. Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de bullying?** Crec que això també és un problema social greu, ja que hi ha moltes conductes que tenen els nens que són fruit de quèveuen a la societat, a la tele, a les xarxes socials, etc. i tenen actituds que per ells són normals. Penso que hi ha un problema més de fons.

Cas 4

Gènere: Masculí

Edat: 13

Escola: Concertada

Entrevista al pacient 4

- 1. T'agrada anar a l'escola?** Depèn de quan em llevo, a vegades tinc ganes d'anar-hi i d'altres no. Depèn de com estic jo. **Creus que aprens coses interessants?** Aprenc molt a ciències, tecnologia, socials i català.
- 2. T'agraden els teus professors?** No els odio però tampoc m'agraden. Els que més m'agraden són el de tecnologia i el de socials, els altres gens. **Creus que si tens un problema, ells et poden ajudar?** Si tinc un problema si que crec que em poden ajudar, però mai dic que tinc dubtes ni problemes, els dubtes els busco després a casa per mi mateix, no m'agrada demanar. Quan tinc algun problema ja me les arreglo jo sol.
- 3. Quina assignatura t'agrada més i quina t'agrada menys?** La que m'agrada més és anglès i la que m'agrada menys és mates.

4. **T'agrada anar al pati? Jugues amb els teus companys?** Sí que m'agrada, jugo sempre amb els meus amics a punxats o futbol, tot i que a futbol no molt perquè no ens deixen.
5. **Tens amics?** Sí molts, conec a molta gent i som amics.
6. **Com es porten els teus companys amb tu? (Jugar, fer treballs, etc.)** Estan "serios", però no estan enfadats. Quan jo aparec on estan ells, canvien la seva actitud i es tornen "serios". Estan diferents, però no s'enfaden amb mi.
7. **Alguna vegada t'ha fet mal un company? Era sense voler o no?** Només jugant, era sense voler.
8. **Què fas tu quan un nen/a et molesta? (A qui li expliques, etc.)** "Sudo" d'ell, no dic res i espero que pari de molestar-me.
9. **Alguna vegada has fet alguna cosa que pugui molestar als altres nens? Si és que si, per què?** Sí, moltes vegades, quan em deixen un boli els meus amics, jo els hi perdo o amago expressament, quan ells ja estan enfadats amb mi, després els hi dic on l'havia amagat.
10. **Els teus companys s'enfaden sovint amb tu?** No s'enfaden amb mi. **Alguna vegada els nens es riuen de tu?** A vegades ric jo de la gent, però no estic segur de si es riuen de mi o no.
11. **T'agradaria canviar d'escola o t'agrada la teva?** M'agrada la meva escola, no la canviaria. Si pogués canviar alguna cosa, canviaria la igualtat entre alumnes, perquè quan em castiguen a mi, em castiguen diferent de quan castiguen als altres, i és injust, perquè el meu càstig sempre és pitjor. També m'agradaria fer més coses amb l'ordinador, perquè m'agraden molt les simulacions.

Entrevista a la psicòloga

1. **Com es comporta el nen en les sessions individuals?** És un nen que es mostra obert i comunicatiu. També presenta molta rigidesa mental quan es volen treballar aspectes del seu comportament que no ha estat adequat. En aquestes situacions s'enfada i alça la veu, de manera poc adient (ho fa com a mecanisme de defensa). Però si es raona amb ell la situació, la seva actitud canvia.

2. **Com es comporta el nen en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?**
En les sessions grupals participa mostrant poques estratègies de relació. Intenta donar la nota perquè tothom se'l miri fent comentaris poc adients a la situació que s'està compartint. Això fa que els companys es cansin del seu comportament.
3. **Com descriu l'ambient escolar?** En general, valora l'entorn escolar com a positiu. Li agrada anar-hi, tot i els petits conflictes que pot tenir. Generalment es queixa d'algun professor i d'alguna situació amb els iguals que no ha acabat d'entendre, o que ha malentès i això ha desencadenat en algun conflicte entre iguals.
4. **Li agrada anar a l'escola?** Sí, és un nen que li agrada anar a l'escola. Li agrada aprendre i té molta curiositat per fer-ho. El problema apareix quan treballen sobre temes que són del seu interès, aquesta curiositat i ganes d'aprendre el fa qüestionar als mestres algunes de les explicacions que donen, fet que a vegades, l'ha portat a tenir algun conflicte amb aquests.
5. **Parla sobre els seus amics?** Sí, parla de molts nens als quals ell anomena amics, però la realitat no s'ajusta al que diu. Des de l'escola comenten que té un grupet reduït d'amics, amb els que es relaciona a l'estona de pati.
6. **Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?** No, sempre ha estat integrat dins el grup-classe. Els companys saben com és i el respecten o l'ignoren quan la conducta no és adequada. Ha tingut algun problema amb algun nen més gran, però s'ha gestionat des de l'escola i també algun conflicte entre iguals, com ja he comentat abans.
7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.)** No ha patit cap classe d'assetjament.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** A la família no li agrada que tingui problemes amb els companys de l'escola, i quan ha tingut algun, s'han preocupat per la situació i han intentat ajudar-lo a gestionar.
9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** No ha estat necessari.
10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** Crec que la família està molt implicada en l'evolució del nen, així com preocupada per totes aquelles situacions que li poden generar malestar en el dia a dia.

11. Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?

Entrevista al psicopedagog

Experiència del nen

1. **Com es comporta el nen/a dins la classe?** L'alumne, en general, té una bona actitud a la classe però dependrà molt de la matèria, de l'assignatura i de l'interès que hi té en aquell tema. **Està atent o distreu als seus companys?** A vegades distreu els companys quan no té ganes de treballar.
2. **Té amics? Es relaciona amb altres companys?** Sí, té dos amics, en Z. i l'O. En general però té bona relació amb els companys.
3. **Com es comporten els seus companys amb ell?** Sí, en general el cuiden i entenen com un company de classe diferent el qual s'ha de cuidar. **Està integrat?** S'enfada més que els altres nens, es distreu més, a vegades es passa en determinats comentaris.
4. **Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques?** No. Sempre ve a l'escola amb normalitat. El seu rendiment dependrà de les ganes que tingui ell de fer la feina. Li va molt bé pautar un calendari a curt termini de manera que pugui veure un final al seu esforç. Ara per exemple, la setmana que ve acabem el segon trimestre i per tant, està molt concentrat.
5. **Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit?** El començament de curs estava molt amoïnàt, canvi de tutor, de dinàmiques, etc. Vam haver de fer venir els pares per frenar-lo.
6. **La família està pendent de com evoluciona i es relaciona el nen dins l'escola?** Sí, s'han fet entrevistes personals amb la família i a més a més, hi ha un contacte directe via email per si té lloc algun incident.

Intervencions

7. **Hi ha algun pla d'intervenció en casos d'assetjament escolar? Si és que sí, saps quins passos s'han de seguir quan es porta a terme la intervenció?** Sí, existeix un pla. Cal avisar a la direcció de l'escola i el psicopedagog de l'escola per engegar el protocol.

8. **És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens?** En cada cas tenim en compte les característiques personals de cada alumne.
9. **Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument?** Sí, a l'aula la tutora fa constantment entrevistes amb els alumnes per veure com estan. Coincideix que la tutora els fa 7 hores la setmana de classe així que la proximitat és bona. A més a més des de tutoria es parla del tema de l'assetjament i la relació que poden tenir en els companys. Es fan dinàmiques de reflexió, suports audiovisuals, etc.

Necessitats

10. **Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de bullying?** Crec que aquest tema es té molt en compte i s'intenta fer els possibles perquè els alumnes puguin estar bé a la classe i es puguin relacionar millor entre ells. Si hi hagués una ràtio més baixa d'alumnes, segurament es podria millorar molt aquesta relació.

Cas 5

Gènere: Femení

Edat: 15

Escola: Pública

Entrevista al pacient 5

1. **T'agrada anar a l'escola? No. Creus que aprens coses interessants?** Sí algunes, sobretot a filosofia.
2. **T'agraden els teus professors?** No m'agraden, però si n'hagués d'escollir un, seria el meu tutor, ell em fa castellà també. **Creus que si tens un problema, ells et poden ajudar?** Sí.

3. **Quina assignatura t'agrada més i quina t'agrada menys?** La que més m'agrada és plàstica i la que menys matemàtiques.
4. **T'agrada anar al pati? Sí. Jugues amb els teus companys?** No juguem, nosaltres parlem. Ens ajuntem unes quantes amigues per explicar-nos coses.
5. **Tens amics?** Sí.
6. **Com es porten els teus companys amb tu? (Jugar, fer treballs, etc.)** “Bueno”, depèn. A l'hora de treball sempre em quedo sola perquè no em volen dins de cap grup.
7. **Alguna vegada t'ha fet mal un company?** No. **Era sense voler o no?**
8. **Què fas tu quan un nen/a et molesta? (A qui li expliques, etc.)** Si algú em molesta, li explico als professors. Intento no quedar-me callada i explicar-ho sempre.
9. **Alguna vegada has fet alguna cosa que pugui molestar als altres nens? Si és que si, per què?** No faig mai coses que puguin molestar als altres nens. Intento no fer el que no m'agrada que em facin a mi.
10. **Els teus companys s'enfaden sovint amb tu? No. Alguna vegada els nens es riuen de tu?** Ells es riuen de mi moltes vegades, però jo no m'he rigut mai de ningú.
11. **T'agradaria canviar d'escola o t'agrada la teva? M'agrada la meua.** Però si hagués de canviar alguna cosa, seria l'ambient, és com una presó i això no m'agrada. No m'agrada com està feta.

Entrevista a la psicòloga

Experiència del nen

1. **Com es comporta la nena en les sessions individuals?** És una nena que individualment sempre li ha costat expressar les seves emocions, els seus sentiments i els seus pensaments. Presenta dificultat per posar nom a allò que sent, sobretot a aquelles situacions familiars que la preocupen. També ha presentat dificultat per verbalitzar diferents situacions que han passat a l'escola i que han desencadenat en diferents situacions de *bullying*.
2. **Com es comporta la nena en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?** Actualment en les sessions grupals es mostra molt més oberta i comunicativa. Fa bones aportacions i reflexions als companys. Ha compartit amb els companys situacions que ha viscut a l'escola, expressant com s'ha sentit davant d'aquestes.

3. **Com descriu l'ambient escolar?** No té una bona imatge de l'entorn escolar. Actualment té una amiga però al llarg de tota l'etapa escolar ha tingut dificultats per relacionar-se, sempre l'han apartat i, en moltes ocasions, s'han rigut i burlat d'ella.
4. **Li agrada anar a l'escola?** No, a fet molt absentisme en els últims dos anys. El curs passat va viure una situació de *bullying* que la va fer perdre moltes classes; I aquest curs, tot i que sembla que està més bé, segueix faltant molt a classe.
5. **Parla sobre els seus amics?** Sí, parla de la seva única amiga. Explica el que fan quan queden els caps de setmana, però no és una nena que sovint parli d'amistats.
6. **Ha parlat sobre un possible assetjament escolar?** Sí, ha parlat i l'ha patit. Ens va costar molt que en parlés i expliqués el que estava patint a l'escola. Inicialment es negava a anar-hi però no explicava el motiu, fins que un dia, imagino que superada per la situació, ho va explicar. **Quina és la seva actitud al respecte?** La seva actitud va ser de fugida i autoprotecció, posava excuses per no anar a l'Institut. Actualment, és capaç d'afrontar aquest tipus de situacions, almenys d'explicar-ho en el moment en què hi ha alguna cosa que no li agrada.
7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.)** Després de molts mesos ho va acabant explicant a la mare, després a mi. I a poc a poc, va anar explicant les situacions a la psicopedagoga de l'escola.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** Malament, no saben què fer, ni com actuar quan ella es nega a anar a l'escola. Necessiten suport per gestionar aquestes situacions dins l'entorn familiar.

Intervencions

9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** Sí, van aplicar el protocol de *Bullying*, van fer tutories setmanals amb ella i la psicopedagoga per ajudar-la a gestionar situacions que li generessin malestar, etc. La situació va millorar però començament de curs es va tornar a donar alguna situació amb menor intensitat. La noia ha après a gestionar aquestes situacions i a afrontar-les.
10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** Crec que les escoles haurien de vetllar aquestes

situacions, donat que quan se'ls hi comenta un cas d'aquest la primera resposta és “en aquesta escola no passa això”. Cal dir, però, que de seguida, quan van veure que la situació era greu, van posar els medis necessaris per resoldre-la, oferint a la nena un espai de comunicació i expressió que l'ha ajudat a afrontar aquesta situació.

11. **Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?** Crec que ella, en el seu procés educatiu, no ha estat ben adaptada a l'entorn escolar. És una nena que sempre han apartat i han deixat sola. Mai ha tingut una amiga de veritat amb qui compartir moments de la infància i adolescència, a més, el seu diagnòstic no l'ha ajudat, sinó que ha agreujat aquestes situacions.

Cas 6

Gènere: Masculí

Edat: 11

Escola: Concertada

Entrevista a la psicòloga

Experiència del nen

1. **Com es comporta el nen/a en les sessions individuals?** És un nen que sempre ha fet treball en grup, encara que, a vegades, treballem temes individualment. Li agrada molt més el treball individual, i així ho verbalitza a la terapeuta i als companys, però la seva major dificultat es troba en la relació amb els iguals, és per aquesta raó que sempre treballa en grup.
2. **Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?** En les sessions en grup es mostra obert i participa de la dinàmica, però és un nen molt mogut que li costa treballar de manera tranquil·la. La relació amb els companys és bona, si li demanes els ajuda, però en general intenta provocar-los, fa ús d'un llenguatge poc adequat quan es dirigeix a ells. Els hi verbalitza que li agrada més treballar amb mi sol, sense ells, perquè treballa més.
3. **Com descriu l'ambient escolar?** És un nen al qual li agrada anar a l'escola i en general no té cap queixa envers aquesta. En alguna ocasió verbalitza algun petit

conflicte amb el tutor o company per la seva manera d'expressar-se, té dificultat per comprendre alguna broma o comentari que aquest fa.

4. **Li agrada anar a l'escola?** Sí, li agrada anar a l'escola. L'únic que no li agrada d'aquesta és el pati. Quan li demanes el perquè, diu que no entén per què sempre ha d'haver-hi una estona de pati. Si indagues una miqueta en el tema, generalment està sol perquè no comparteix gens d'interès amb els companys del grup classe.
5. **Parla sobre els seus amics?** Sempre parla d'un seu amic, en Y., però a l'estona de pati no juguen junts perquè segons ell "en Y. sempre es posa en problemes...i jo no vull".
6. **Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?** No, sempre ha estat integrat dins el grup classe i és un nen que normalment no té problemes amb altres companys, tot i que ha tingut alguna relació conflictiva amb algun d'ells.
7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.)** No ha patit cap classe d'assetjament.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** Crec que la família està molt implicada en l'evolució del nen, així com preocupada per totes aquelles situacions que li poden generar malestar en el dia a dia.
9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** No ha estat necessari.

Intervencions

10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** La família està molt implicada en l'evolució, això també ajuda a què el nen estigui integrat i estigui el millor possible.
11. **Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?**

Entrevista a la professora

Experiència del nen

1. **Com es comporta el nen/a dins la classe? Està atent o distreu als seus companys?**
El nen, a la classe es comporta amb normalitat, està atent i en alguns moments està

més distret i dispers quan no li interessa tant. En alguna ocasió es pot distreure amb els seus companys.

2. **Té amics? Es relaciona amb altres companys?** Té un grup reduït d'amics. Es relaciona més en funció dels interessos i no té problemes amb els companys. Hi ha un company que és amb qui té més afinitat des que eren petits i també és TEA.
3. **Com es comporten els seus companys amb ell? Està integrat?** Hi ha normalitat, i està acceptat amb les seves característiques.
4. **Creus que hi ha hagut un descens del nen/a en la seva assistència a l'escola? I en el seu rendiment en les tasques?** No, sempre assisteix. El rendiment pot millorar en funció dels seus interessos.
5. **Creus que mostra símptomes depressius, d'ansietat o neguit?** Hi ha situacions que pot estar una mica més nerviós, però no excessivament dins de l'escola.
6. **La família està pendent de com evoluciona i es relaciona el nen dins l'escola?** Si, la família està pendent i es va fent seguiment de la seva evolució i es vetlla per això. A més, vetllen perquè ja saben que els nens TEA poden ser més vulnerables davant aquestes situacions.

Intervencions

7. **Hi ha algun pla d'intervenció en casos d'assetjament escolar? Si és que sí, saps quins passos s'han de seguir quan es porta a terme la intervenció?** Alguns mestres hem fet formació al respecte, i quan hi ha hagut alguna cosa es fan les actuacions pertinents. Es van fent intervencions en funció del cada cas. El primer que es fa és parlar amb les diferents parts i fer una mediació si cal, etc.
8. **És diferent el pla d'intervenció en casos de nens amb TEA o NEE que amb els altres nens?** Els plans d'intervenció es personalitzen en cada cas.
9. **Hi ha algun pla de prevenció a les aules? Si és que sí, el podries explicar breument?** El pla de prevenció que ja fa anys que fem a l'escola va enfocat a conèixer les emocions pròpies, es fa relaxació en diferents moments del dia. Es fan cartes de Kanamori i es treballa molt també el fet de reflexionar sobre com se senten si reben el que han fet, etc. Vetllar per les situacions i cada vegada que hi ha un

incident es fa un treball. Hi ha una escolta per part de les dues parts implicades, i se soluciona el problema, es fa temps fora, etc.

Necessitats

10. Creus que es podrien evitar d'alguna forma els casos d'assetjament escolar a l'escola on treballes? Així doncs, creus que és necessari portar a terme un canvi perquè hi hagi menys casos de *bullying*? Crec que això també és un problema social greu, ja que hi ha moltes conductes que tenen els nens que són fruit de què veuen a la societat, a la tele, a les xarxes socials, etc. i tenen actituds que per ells són normals. Penso que hi ha un problema més de fons i s'ha de tenir en compte.

Cas 7

Gènere: Masculí

Edat: 12

Escola:

Entrevista a la psicòloga

Experiència del nen

- 1. Com es comporta el nen/a en les sessions individuals?** És un nen que sempre ha fet treball en grup, encara que a vegades treballem temes individualment. Li agrada molt més el treball individual, és un noi molt curiós i sempre vol saber el que opinen els altres d'ell. Agraeix sempre una atenció més personalitzada per treballar aspectes o situacions que són del seu interès.
- 2. Com es comporta el nen/a en les sessions grupals (companys)? Hi ha diferències?** En les sessions en grup es mostra reservat, però participa de la dinàmica quan és necessari. Es relaciona amb algunes de les companyes del grup, sobretot a les quals coneix de fa temps. Amb la resta no interacciona i no té intenció de fer-ho.
- 3. Com descriu l'ambient escolar?** És un nen a qui li agrada anar a l'escola i en general no té cap queixa envers aquesta. Actualment realitza totes les assignatures

amb el grup classe, inicialment va estar dins el SIEI però se l'ha tret perquè el seu rendiment és més bo dins el grup de classe.

4. **Li agrada anar a l'escola?** Sí, li agrada anar a l'escola. No ha fet cap comentari negatiu envers aquesta.
5. **Parla sobre els seus amics?** No, no parla dels amics de l'escola si no se li demana directament. Generalment juga a futbol, és la seva gran passió i un dels seus principals interessos, per aquesta raó es relaciona amb els companys d'Institut.
6. **Ha parlat sobre un possible assetjament escolar? Quina és la seva actitud al respecte?** No, no ha fet cap comentari d'assetjament dins l'entorn escolar. La informació que ens donen des de l'escola és que està integrat dins el grup classe, tot i que algun cop hi ha hagut alguna situació complicada.
7. **Si ha patit assetjament escolar, ho ha explicat a algú del seu entorn? (família, mestres, amics, psicòloga, etc.)** No ha patit cap classe d'assetjament.
8. **Com viu la família els problemes que pateix el nen a l'escola?** La família es mostra col·laboradora amb l'escola, però distant. Només es preocupa per l'evolució del seu fill amb relació a l'aprenentatge.

Intervencions

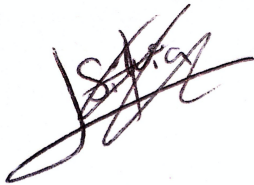
9. **L'escola ha portat a terme algun tipus de pla d'intervenció?** No ha estat necessari
10. **Com creus que es podria millorar la situació actual? Creus que l'entorn del nen/a està implicat en ajudar-lo?** Crec que la família està molt implicada en l'evolució del seu fill, sobretot en l'evolució dels aprenentatges. Crec que no acaben d'entendre el diagnòstic del seu fill i per això no li donen gaire importància.
11. **Creus que hi ha altres aspectes rellevants a comentar sobre aquest tema?**

Declaració d'autoria

"Declaro que aquest treball és original i de la meua autoria. El desenvolupament del treball s'ha portat a terme respectant la propietat intel·lectual, citant les fonts bibliogràfiques utilitzades en la redacció de l'esmentat treball i en les referències del mateix".

"Declaro que no s'ha fet servir el consentiment informat pel fet que les entrevistes s'han portat a terme dins l'espai de psicoteràpia grupal, tenint sempre en compte la confidencialitat i l'anonimat dels casos a causa de l'edat dels participants. Així doncs, el centre té el consentiment dels progenitors i els participants han accedit a contestar les preguntes per pròpia voluntat juntament amb la psicòloga".

Signatura de l'estudiant:

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'J. S. G.', written in a cursive style.